

GHENDTSCHÉ TYDINGHEN

Tweemaandelijks Kultureel Tijdschrift van de Heemkundige en
Historische Kring Gent V.Z.W.

Redactie-adres : Sint-Lievensdoorgang 1, 9000 Gent

8ste Jaargang, nr. 3

15 mei 1979

Ere-voorzitter : J. Tytgat, ere-notaris

Voorzitter : G. Hebbelynck

Onder-Voorzitter : H. Collumbien

Secretaris : R. Van Geluwe

Penningmeester : A. Verbeke

Ruildienst : Van Geluwe-Eggermont A., Maïsstraat 235, Gent

Secretariaat : Maïsstraat 235, Gent. - Tel. 26 23 28

Postrekening : 000-105.04.73-60 - Heemkundige en Historische
Kring Gent, Koggestraat 14, Gent

Lidgeld : 200 fr. per jaar.

INHOUD

Gent in 1864	115
De Gentse Napoleonisten en hun buitennissige uitvaart- gebruiken	138
Bibliografie	170
Vraag en Antwoord	174
Aanvullende Ledenlijst	175

Bibliotheek en wekelijkse bijeenkomsten : in het Documentatie-
centrum voor Streekgeschiedenis, Convent Engelbertus, Groot Be-
gijnhof, huis nr. 46, Sint-Amandsberg : elke zondag van 10 tot 12
uur. (uitgenomen op feestdagen). Gesloten in juli en augustus.

Verantwoordelijke uitgever : G. Hebbelynck, Voorhoutkaai 40, Gent
Elke auteur is alleen verantwoordelijk voor zijn bijdrage.

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Gent en van het
Provinciebestuur van Oost-Vlaanderen.

Op WOENSDAG 23 MEI om 20 UUR in de Conferentiezaal van het Cultureel Centrum Bank Brussel-Lambert, Graaf van Vlaanderenplein 5 Gent.

Diaprojectie uit de verzameling van voorzitter G. Hebbelynck : KRIS-KRAS door het Gent van vroeger (2de reeks).

Vrouwenmode voor de rijke burgerij in 1864.

GENT IN 1864

1 januari : De nieuwe gemeenteraad komt samen. Burgemeester blijft Charles de Kerchove; de schepenen zijn Auguste de Maere-Limnander, Armand De Leu, Auguste De Cock en Auguste Wagener.

Vandaag wordt het café des Arcades geopend; het gewelf van de grote zaal is door de kunstenaar Hendrik Dillens beschilderd met gevleugelde figuren, die de vier jaargetijden voorstellen.

Heden werd ook het bellen, dat het vertrek van de treinen aankondigt, weer ingevoerd. Ter dezer gelegenheid werd een serenade aan de gebededeken gebracht als dank voor zijn tussenkomst bij de minister voor het opnieuw invoeren van het vertreksignaal.

12 januari : De burgemeester schonk 300 fr. aan het Liefdadigheidsbureau en duizend soepkaarten aan de Zonder Naam. Er zijn weer brooduitdelingen : de maatschappij De Goede Tien gevestigd in de herberg Het Lindeken op de St.-Salvatorstraat deelt 500 broden uit. Op 17 februari zal deze vereniging nog eens duizend broden uitdelen. Ter gelegenheid van een groot maçonniek feest doet de Septentrion een buitengewone uitdeling van brood aan behoeftigen. Ook de Fonteinisten houden een brooduitdeling.

24 januari : In de zaal Parnassus wordt een meeting gehouden door het Vlaamsch Verbond onder het voorzitterschap van Obrie met aan het bureau Karel Van Acker, Speelman en Aelbroeck, advocaten en De Ridder. Er werd gehandeld over een aantal Vlaamse grieven, waaronder de verfransing van het onderwijs en het uitreiken van Franse prijsboeken. Ook in de katholieke onderwijsgestichten wordt het Vlaams verwaarloosd.

7 februari : Publieke verkoping van de kerkornamenten, meubels, het orgel en de schilderijen voortkomende van de godshuizen Poortakker en St.-Jacobs in het beluik van het St.-Katharinagodshuis op de Kraanlei.

In de opera wordt Bouchard d'Avesnes door Miry en Van Peene opgevoerd. In zijn Vastenbrief behandelt bisschop Delebecque de nieuwe secte, vrijdenkers genaamd, alsook het congres gehouden te Gent in september laatstleden.

Zondag 21 februari : In de zaal Parnassus wordt een meeting gehouden door de liberale afdeling van het Vlaamsch Verbond. Aan het bureau : Karel Vervier, voorzitter, Ecrevisse, vrederechter te Eeklo, De Geyter, letterkundige te Antwerpen, Boone, dagbladschrijver, Gondry, Drieghe en J. Vuylsteke, advocaten. Vuylsteke behandelde

de verfransing van het onderwijs. "Uitsluitend Frans onderwijs maakt de gemeenschap tussen de geleerden en het volk onmogelijk" is de stelling van J. Vuylsteke. Bilén, voorzitter van de spinners, sprak in eigen naam en verklaarde door niemand gezonden te zijn. Een stem in de zaal riep "Door de krochtmannen" (bedoeld wordt het Vincentiusgenootschap). Bilén verklaarde, dat noch de liberalen noch de katholieken iets voor de volkstaal en de werkman hebben gedaan. Volgens Bilén is het de plicht van elke Vlaming zich aan geen partij te hechten; de werkman mag geen partij hebben. In de zaal werd nu geroepen: "Neen, hij moet zijn geweten verkopen voor een plaats van pijkenheer". Hierop antwoordde Boone, dat hij een gevoel van spijt had een werkman te horen verklaren, dat hij er geen belang bij heeft liberaal of katholiek te zijn. Ook Emiel Moyson verklaarde het niet eens te zijn met Bilén. De werkman moet even gelijk elke andere burger van alle mogelijke politieke rechten genieten. Verder verklaarde E. Moyson: "Ik ben een rechtzinnig liberaal en zal de klerikalen met al de kracht van mijn ziel op het gebied van de godsdienst en de hervormingen bevechten, maar laat ons de katholiek niet verstoten, die de eisen der Vlamingen rechtzinnig wil ondersteunen" (De Stad Gend).

22 februari : In het Van Crombrugghe-genootschap houdt Ecrevisse een lezing over het onderwerp "De maatschappelijke verbetering in de toestand der lagere volksklassen".

19 februari : Heden overleed te Gent Hippoliet van Peene. De schrijver van "De Vlaamsche Leeuw" werd begraven op zondag 23 februari. Aan het graf werden veertien redevoeringen uitgesproken. H. van Peene ligt begraven op het kerkhof van de Heuvelpoort. (Biografie : zie Ghendtsche Tydinghen, 1976 blz. 263).

22 februari : Neyt vraagt de aandacht van de gemeenteraad voor de slechte toestand van de bewoonde kelders. Burggraave vraagt de herziening van het reglement op de beluiken. Dit reglement laat nog het bouwen van woningen toe, die slechts 12 m² groot zijn. "Het is aan de slechte staat van de woningen, dat men zo veel ziekten van kinderen moet toeschrijven, die men voor ongeneesbaar aanziet, maar enkel het gevolg zijn van gebrek aan lucht en licht".

7 maart : Ter gelegenheid van de foor zal er elke zondag een trein uit Eeklo naar Gent rijden. Vertrek uit Eeklo om 16 uur; terugkeer om 23u30 na het einde van de voorstelling in het circus.

10 maart : Prof. Dr. Burggraave, lid van de gemeenteraad, publiceert het boek "Amélioration de la vie domestique de la classe ouvrière" met een plaat van een ontwerp van een werkmansbeluik. Einde augus-

Portret - Keizer Maximiliaan

S. M. L'Impératrice Charlotte.
Portret - Keizerin Charlotte

tus zal Burggraave nog een werk publiceren "A la mer ou Conseils pour la santé". Voor de rijke burgerij kwam een verblijf aan zee en het nemen van een bad in zee stilaan in gebruik.

16 maart : Senator 't Kint-de Naeyer heeft het kasteel van Ooidonk aangekocht.

21 maart : Le Bien Public bepaalt zijn standpunt tegenover de grondwet. "Nous disons : En Belgique toutes les cultes sont libres et nous admettons en Belgique la liberté des dissidents comme condition de la nôtre; mais nous disons aussi : Il n'est pas vrai que l'autorité civile soit par essence incompétente pour empêcher la propagation d'un culte faux. Nous disons : En Belgique existe le fait constitutionnel de la séparation de l'Eglise et de l'Etat; nous l'acceptons avec toutes ses conséquences, mais nous disons aussi : l'Etat est en principe, l'auxiliaire prédestiné de l'Eglise, il est selon la parole de St.-Paul, le ministère de Dieu pour le bien".

Op 27 maart zal in een artikel "A nos lecteurs" Le Bien Public de betekenis van het nieuw motto "Christus vincit, Christus regnat, Christus imperat", dat geplaatst wordt onder de titel, meedelen.

26 maart : De hovekens werden op Goede Vrijdag druk bezocht; een grote menigte woonde in de St.-Baafskathedraal de voetwassing bij. Langs de Reep werden dertig kaarspopulieren geplant.

De aanvaarding door het Weldadigheidsbureau van een gift van 200 000 fr. bij testament geschonken door prof. M. P. De Ryckere wordt door de gemeenteraad goedgekeurd. De gemeenteraad keurt ook het voorstel van het bestuur van de Burgerlijke Godshuizen goed, waarbij de beide weeshuizen Blauwe Meisjes in de Onderstraat en Rode Lijvekens zullen verenigd worden en onder een wereldlijk bestuur zullen geplaatst worden. Op 12 maart was in De Beurzencourant een protest verschenen, geschreven door kanunnik F. Bracq, geestelijk directeur van de Zusters van de Visitatie. De laïcisering van de weeshuizen zal een felle polemiek uitlokken tussen de katholieke en liberale kranten. De Zusters van de Visitatie verlieten de Blauwe Meisjes in de Onderstraat op 24 december 1864; de Zusters Maricolen hadden de Rode Lijvekens verlaten op 1 december 1864. De broeders van Liefde verlieten het Kuldershuis op 1 oktober 1864. De kloosterlingen ontvingen een pensioen in verhouding met het aantal dienstjaren. Aan de beide weeshuizen werd een school opgericht, waar ook gewone kinderen werden toegelaten en waardoor de wezen meer in contact kwamen met het gewone leven, wat bevorderlijk was voor hun ontwikkeling.

Het opblazen van de Tolhuisbrug te Gent op 20 mei 1864.

Er zullen soldaten voor Mexico worden aangeworven. De krant De Stad Gent keurt dit af. "Waarom moeten de Belgen medewerken om de Mexicanen, die hun nooit het minste kwaad gedaan hebben, in toom te houden ? Indien er in Mexico in zijn nieuw keizerrijk geen duizend personen zijn, waarop aartshertog Maximiliaan kan rekenen, waarom gaat hij dan over dit land regeren ?"

Hierbij toch wat commentaar. Sedert de verovering van Mexico door Cortez was dit land een Spaanse kolonie. Een eerste opstand brak los in 1810 onder de leiding van de priester Miguel Hidalgo. De volgende periode (1821-1857) was een periode van voortdurende burgeroorlogen en staatsgrepen (niet minder dan 250). Terwijl moest ook een groot grondgebied (Texas, Nieuw-Mexico, Californië) worden afgestaan aan de U.S.A. Santa Ana had zich in 1853 tot dictator uitgeroepen, maar werd in 1855 door een opstand verdreven. De liberalen met Juarez voerden nu een anti-clericale politiek. De conservatieven kwamen nu in opstand in 1858 en vestigden een tegenregering in Mexico-stad, terwijl Juarez zich terugtrok. Hij behaalde de overwinning in 1861, maar de staat was bankroet en kon de talrijke leningen in het buitenland niet terugbetalen. Toen besloten Engeland, Frankrijk en Spanje tot een interventie, maar alras trokken zich Engeland en Spanje terug. Keizer Napoleon III wilde in Mexico een protectoraat vestigen. De Fransen poogden Mexico te bezetten en trokken op 7 juni 1863 de hoofdstad binnen. Een voorlopige regering van conservatieven werd aangesteld, die op raad van Napoleon III de monarchie uitriepen en de keizerskroon aanboden aan Maximiliaan op 3 oktober 1863 op het kasteel Miramar. Na een massa moeilijkheden aanvaardt Maximiliaan de keizerskroon op 9 april 1864.

Op 14 april 1864 reizen Maximiliaan en Charlotte af naar het verre Mexico na nog een bezoek aan de Paus te Rome. Op 29 mei landt het nu keizerlijk echtpaar te Vera-Cruz. Dan begint de moeilijke reis - slechts enkele km. spoorweg, daarna de lange weg per koets - naar Mexico-stad, waar ze zullen aankomen op 12 juni.

Maximiliaan was geboren te Wenen in 1832 en huwde met de Belgische prinses Charlotte in 1857. Hij was de broeder van keizer Frans-Jozef van Oostenrijk.

Het expeditiekorps bestond uit vrijwilligers en was geen Belgische expeditie. De officieren en onderofficieren van het Belgisch leger, die het expeditiekorps wilden vervoegen, konden van het departement van oorlog een jaar verlof zonder wedde bekomen. Indien ze na een jaar terugkeerden, behielden ze hun graad; indien ze later terugkeerden, verloren ze in België al hun militaire rechten. Er zullen zich 2096 vrij-

Mavre, den 14 july.

Katoen. - De totale verkoop van gister beliep tot 3800 balen. Heden is de markt zeer kalm, en met moeite noteerde men 500 balen, gedaan tot 3 ure, aen min gehoude pryzen: 50 balen Madras leverbaer op september aen fr. 263, en 100 dito op october aen fr. 267.50.

Berlyn, den 14 july.

Rogge: Voorjaar 36 1/2, Sept.-Oct. 37 3/4. - Raepotte: op July 13 1/8, Sept.-Oct. 13 1/3. - Spiritus, per plaets 15 1/2, Voorjaar 15 1/8, Sept.-Oct. 15 5/8 betaeld.

Londen, den 14 july.

Roet: Oude 40 s 3 d., nieuwe 40 s. 3 d., loopende maend 40 s. 3 d.; september 40 s. 9 d.; December 43 s. 3 d.

Liverpool, den 15 july.

Katoen: 10,000 balen zyn heden vercocht, vaste markt.

AENKONDIGINGEN.

Yzeren wegen van Gent-Brugge, langs Eecloo, en van Blankenberge.

REIS NAER DE ZEE

AEN VERMINDERDE PRYZEN (50 %)

voor al de statiën;

AL DE ZON- EN FEESTDAGEN
TOT 25 SEPTEMBER.

VERTREK.	AENKOMST.
Van Gent 6 u. 50 's m.	Te Blankenberge 8 u. 50
Id. 9 u. 05 »	Id. 11 u. 22

TERUGKEER	AENKOMST
Van Blankenberge 5 u. 55 's av.	te Gent 8 u. 20
Id. 7 u. 30 »	Id. 9 u. 30

Korrespondentie te Brugge met de treinen van Oostende.

PRYZEN DER PLAETSSEN VOOR GAEN EN KEEREN :

	1 ^e kl.	2 ^e kl.	3 ^e kl.
Naer Brugge	fr. 3-50	fr. 2-70	fr. 1-80
Naer Blankenberge	» 4-70	» 3-60	» 2-40

Eevenredige vermindering voor de tuschen-statiën.

Hotel den Hert,

MET

Estaminet, voorzien van 2 Billards,

KAMMER- EN KONINGSTRAET, 15, TE GENT.

JAN HEYE laet het geëerd publiek en de reizigers weten, dat er in zyn groot Etablissement te bekomen is, *good logement*. Hy heeft ook stalling voor Paerden. Dagelyks, om 1 uer, is er eene goede *Table d'Hôte*. Hy beveelt zich ook voor byzondere eetmalen aen, en maekt akkoord voor Bruiloffs-Tafels.

Insgelyks beveelt hy zich aen voor het uitleveren van byzondere Bieren, per vat en per flesch, als Dubbele Uitzet, Kavisse, Leuvensch, Peeterman, Beijersch, Faro, Lambick, Audenaersch, Diersersch en engelsche Pale-Ale.

Men verzeekert getrouwde bediening en zeer gematigde pryzen. [3063]

MEN VRAEGT :

Drukkers-gezellen voor de Pers en de kas. Zich te bevragen ter drukkerij J. Edom, Lieve-vrouwstraet, N° 335, te St-Nikolaes. [3078]

NAEL-MACHIENEN.

LAETSTE VERBETERING,

LAETSTE VERBETERING,

VAN DE AMERIKAENSCHÉ KOMPANIE
GROVER en BAKER,

VAN BOSTON,

Bevoorregte leveraers der Vorstelyke Hoven en der voornaemste Gestichten en Kloosters.

DEPOT TE GENT,

BY

FRANS MEES,

Koophandelplaets, 10, Rekolettenbrug,

Byzonderlyk dienstig voor: *linnenmaesters, kleermakers, schoenmakers, klakkenmakers, corseelmaeksters, kleermaksters, behangers*, enz.

Werkende zonder gedruisch, 1200 tot 1500 punten per minuut makende; en 47 pryzen hebbende behaald in de 23 tentoonstellingen welke in 1863 in de Vereenigde Staten hebben plaets gehad.

Stelsel met schietspoel of met geknoopte punten, om op te plooijen, te fronsen, te borduren, op twee manieren op te leggen en vast te maken, te zoomen en te boorden zonder te driegen.

Salon- en pracht-machienen met familiewapens.

Het stelsel voor GROVER en BAKER is het beste van al degenen, die in den handel en nyverheid zyn tot heden. — Het is ook het eenvoudigste en gemakkelykst om te leeren.

Fabriekprys. — Kostelooze herstellingen. — Onderhoud by aenneming. — Gemak van betaling. (2982)

Winst op de 5-FRANKSTUKKEN.

Ten kantoore van August Daele, Goevernementstraet, 23, te Gent, wordt er eene PREMIE gegeven van :

4 % op die van Napoleon I en Lodewyk XVIII;

En 1 % op die der 1ste Republiek en Karel X.

willigers, 63 officieren en 15 cantinières laten aanwerven, waarvan een 200 vreemdelingen (Duitsers en Fransen)

Bij de vrijwilligers waren 91 Gentenaars en een cantinière (de vrouw van een vrijwilliger) : het waren zeven officieren, twintig militairen, dertig werklieden, vier bedienden, een student en negen en twintig met een onbekend beroep.

In de loop van de expeditie zullen drie Gentenaars - de officier Tydgadt Constant en twee soldaten sneuvelen, terwijl nog acht Gentse vrijwilligers in Mexico zullen sterven aan ziekten.

Op 27 juni lezen we : "De kazerne op het Jezuïetenplein zal tegen 20 juli in gereedheid zijn voor de vrijwilligers van de lijfwacht van prinses Charlotte."

De opleiding van de vrijwilligers gebeurde te Oudenaarde. Op 27 juli schrijft de Gazette van Gent : "Men heeft op bevel van de minister van oorlog Chazal uit het arsenaal van de citadel te Gent 2000 geweren gehaald, bestemd voor de soldaten van Mexico. Men heeft duizend geweren gezonden naar Oudenaarde voor het krijgsonderricht. De overige duizend geweren zullen per schip naar Mexico worden gezonden." Na een troepenschouw op de Grote Markt te Oudenaarde vertrok een eerste detachement 604 man sterk op 14 oktober per trein naar Saint-Nazaire, waar werd ingescheept voor Mexico. Een tweede groep van 400 man zal vertrekken op 14 november, een derde groep van 362 man onder het bevel van de Gentenaar majoor Tydgadt vertrok op 14 december. Een laatste groep van 190 man zal vertrekken op 24 januari 1965.

3 april : Op zondag 3 april zal er een concert gegeven worden in de patronage van de H. Joannes-Baptiste ten voordele van twee leerlingen van de patronage om ze van de legerdienst vrij te kopen.

5 april : Te Gent overleed architect Louis Roelandt. (biografie : zie Ghendtsche Tydinghen 1977 blz. 170).

9 april : Te Londen wordt een zeer winstgevende handel gedreven in kanarievogels. Te Gent, waar een bijzondere markt voor die vogels bestaat, hebben zondag Engelsen ongeveer een 1300 kanarievogels gekocht. Volgens hun zeggen zullen ze er veel geld aan verdienen.

10 april : Openbare verkoping van een koorn-windmolen, Brugse steenweg, rechtover de Hulstenboom.

Koop 1 : een windmolen genaamd Macharius met alle liggende, staande, roerende en draaiende werken

Koop 2 : de gebouwen, woning en stallen

Koop 3 : een partij zaailand.

13 april : Le nouvel Empire du Mexique. "Nous déclarons que sa résolution nous semble pleine de grandeur et d'audace". (Le Bien Public)

17 april : Door de heer De Krijger werd een turnmaatschappij opgericht.

22 april : De Engelse vogelkopers zijn naar Gent teruggekeerd. Daar het aanbod onvoldoende was, trokken sommige Engelsen naar Antwerpen en Luik om kanarievogels te kopen.

24 april : Uit een artikel van De Stad Gent vernemen we, dat het Sint-Vincentiusgenootschap enkele vergaderlokalen heeft : op Klein Turkije, aan het Spanjaardkasteel, in het Engelandgat, in Sint-Baafs en in de "soldatenkrocht" op Sint-Pieters.

Een tweetal voorbeelden van de Gentse taal uit de jaren 1860. "Borstelmakers, die maar in hunne kop moeten krabbelen om zwijntjeshaar te vinden." "Hij is een pezewever, een hesepekker, hij zou durven de graantjes zout tellen, die zijn vrouw in de petaters doet".

25 april : In het Sint-Jórishof werd de verzameling van wijlen graaf de Renesse, oud-ondervoorzitter van de senaat, geveild. De eerste dag heeft de veiling 17000 fr. opgebracht.

26 april : Heden verscheen het K.B., waarbij een concessie wordt verleend voor de aanleg van de spoorweg Gent-Zelzate-Terneuzen.

30 april : Op het Artevelde plein werden 33 paarden van het regiment lansiers, die ongeschikt waren voor de dienst, verkocht.

7 mei : De gemeenteraad keurt het bestek voor het bouwen van de kerk St.-Jan Baptiste goed. Er zal een magazijn voor petroleum worden opgericht. Drake had zijn put te Titusville in de U.S.A. gegraven in 1859. Aanvankelijk zal petroleum enkel gebruikt worden voor de verlichting, wat later ook als verwarming om op te koken (petroleumvuur). Gasfornuizen kwamen pas rond 1910 in gebruik. Tot ongeveer 1930 zal in de volkswijken de rode petroleumkar rond rijden.

14 mei : De oude Tolhuisbrug bestaat niet meer. Men heeft het bouwwerk opgeblazen om de verbinding tussen het nieuw gegraven Verbindingskanaal met het dok te verwezenlijken. Van deze gebeurtenis maakte De Laetre een reeks foto's. Bij de afbraak van de Tolhuisbrug vond men een aantal grafzerken, die afkomstig waren van de St.-Veerlekerk. De zerken werden onderzocht door baron Jules de Saint-Genois en door Ferd. Vanderhaeghen.

20 mei : Op vrijdag 20 mei hebben 90 wevers van een fabriek hun werk laten staan. Deze werklieden brachten in, dat zij te voren maar op een getouw moesten werken aan 50 m. per stuk, terwijl men hen

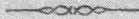
WEVERS VAN GENT.

Op Maendag aenstaende, den 5 September, zal er, in het Lokael der **Wevers Maetschappy**, in de Estaminet *S^t. Jakobs*, Kleine Botermerkt alhier, eene buitengewoone vergadering gehouden worden, om 6 1/2 uren 's avonds, alwaer men over de duerbaerste belangen van den werkman zal handelen.

DAGORDE :

- 1° Verhandeling over den arbeidsloon.
- 2° Vermindering der werkuren.
- 3° Het regt van den werkman.
- 4° Algemeen stemregt.

Gent, den 4de September 1864.

W. B. Geen andere personen dan *Wevers* zullen toegelaten worden de vergadering by te wonen.

HEEREN VOLKSVERTEGENWOORDIGERS.

De wet op de werkregters-raaden heeft in hare toepassing tot menige kliecht aanleiding gegeven. Wij roepen dus uwe aandacht op de noodzakelijkheid, eenige harer gebrekkigste bepalingen te wijzigen.

Zijn volgens die wet alleen kiezers van regtswege; onder de heeren nijvernaars, de zogenaamde *notabelen*; onder de werklieden de *gedecoreerden* alsmede degenen die zekere som in de spaar- of pensioenkas gestort hebben. Het Bestuur duidt de overige kiezers aan.

De kiezers alleen zijn kiesbaar.

Een klein tal hazen en werklieden is dus stemgerechtigd en benoembaar. De groote hoop wordt willekeurig uitgesloten.

Het Bestuur bepaalt bovendien even willekeurig, hoeveel raadsleden uit het eene of het andere ambacht moeten genomen worden.

De greffier is bijna alleen heerscher; de vonnissen worden in de vlaamsche gewesten dikwijls in eene taal opgesteld, die menige regters niet verstaat; de kiezing zoo wel als de zitting van den raad heeft meermaals op een, voor den werker, ongeschikt uur plaats.

Wij verlangen dus onder anderen:

Algemeen stemregt en algemeene kiesbaarheid;

Wederzijds regt tusschen hazen en werklieden;

Natuurlijke rangschikking der ambachten, en benoeming, door iedere reeks van ambachten, van een getal werkregters, aan het getal harer leden geevenredigd;

De kiezingen op den Zondag; de zitting van den Raad op een uur, waarop de werker, volgens plaatselijk gebruik, vrij is;

Het opstel der vonnissen in de volkstaal.

Aanvaardt, Heeren Volksvertegenwoordigers, de verzekering onzer verblijdige hoogachting.

NAMES

BEHRIE

nu met een vermeerdering van slechts 50 centimes op twee getouwen wil doen werken en aan 100 m. per stuk. Verscheidene wevers, waarvan enige hun werkboek hebben gevraagd, hebben een klacht ingediend en zich tot de goedemannenraad (= werkrechtensraad) gewend. De goedemannenraad heeft beslist, dat de 90 wevers hun verbintenis moeten vervullen op één getouw en aan dezelfde prijs als vroeger. De wevers hebben hun werk hernomen. (Gazette van Gent 22.5.1864). Sinds de staking in de Grasfabriek in 1861 waren er geen stakingen, dit als gevolg van de crisis in de katoennijverheid. In juli zullen bij de firma De Leener (Ketelplein 9) 74 wevers een dag staken.

21 mei : Te Laken wordt prinses Stephanie geboren. In 1881 huwde ze met Rudolf, kroonprins van Oostenrijk. Na de dood van Rudolf huwde ze in 1900 met Elemir, graaf van Lenyay. Prinses Stephanie overleed in Hongarije op 23 augustus 1945.

6 juni : In L'Union wordt aan de leden, die "den roem van nijverheid en kunst hebben gehandhaafd op tentoonstellingen" een banket aangeboden. Van Duyn, voorzitter van L'Union, huldigde de leden, Verbessers bracht hulde aan de liberale regering en aan minister Van der Stichelen. Ook burgemeester Ch. de Kerchove, volksvertegenwoordiger Jacquemyns en A. Verhaege, voorzitter van de Nijverheidskring waren aanwezig. De politieke richting van L'Union is dus duidelijk. Er werden ook liederen gezongen.

Wie kent er niet dien bloemenhof ?
Die stad van Flora geheeten ?
De heele wereld spreekt haar lof,
Dat is alom geweten.
De bloemen uit elk deel der aard
Versieren er elks woning.
Zijn er de hoverniers vermaard,
VERSCHAFFELT is hun koning.

10 juni : Bij K.B. wordt aan Karel Verbouwen de toelating verleend een boot te houden op de Leie recht over Akkergermerk om: als overzetboot te dienen om de werklieden en voorwerpen, nodig voor de blekerij van wed. Story over te zetten.

3 juli : In de zaal Parnassus werd een meeting gehouden. Voor een twee honderd aanwezigen verdedigde advocaat Paul Janson van Brussel (1840-1913) er het algemeen stemrecht.

4 juli : Aan het verslag van de gemeenteraad ontlenuen we : "Tant qu'existait la branche de la Lys qui passe derrière les tours du Rabet et servait de communication entre le canal de Bruges et celui du Sas,

la navigation sur la Lieve était peu importante, le passage par le pont du péage (Tolhuisbrug) presque nul. Aujourd'hui que le bras de rivière dont nous parlons est à la veille d'être comblé la Lieve qui sort de la Lys au pont aux Herbes va devenir une grande artère, la ligne la plus courte de l'intérieur du bassin de Gand, de l'Escaut comme de la Lys, au canal de Terneuzen. Tous les ponts de la Lieve sont mobiles, la profondeur du lit peut être réglée sur les besoins de la navigation." De gemeenteraad besluit de Tolhuisbrug te herbouwen.

8 juli : De Gazette van Gent vindt het niet behoorlijk, dat op het grasperk voor het Justitiepaleis linnen wordt te bleken gelegd.

18 juli : Te Gent wordt een nieuwe maatschappij, de vlasspinnerij De Lieve, opgericht met een kapitaal van vier miljoen. De fabriek zal gebouwd worden aan de Terneuse vaart bij de Muidepoort.

9 juli : Men vraagt 25 goede Vlaamse mekaniekers voor de firma Rousel te Roubaix. Het loon bedraagt gemiddeld 18 fr. per week.

21 juli : De gemeenteraad besluit de Liefdadigheidswerkplaats te sluiten. Een woordje commentaar.

In 1816 was door de vele regens de oogst volledig mislukt. Gevolg : schaarste en hoge prijzen voor brood en aardappelen. Op een bevolking van 61 000 inwoners moest een derde worden geholpen. Uit het "Rapport général fait à M. le Maire de Gand par les commissaires chargés des secours extraordinaires aux indigents de cette ville depuis le commencement du mois de décembre jusqu'au 2 août 1817" vernemen we, dat wekelijks 5600 tot 6000 broden werden uitgedeeld, alsook 6000 stenen aardappelen (op 17 mei 1817 was de voorraad uitgeput), steenkool voor de families, die over een fornuis beschikten en bussels hout voor de gezinnen, die enkel een open haard hadden, plus maandelijks 9600 fr. in geld. In totaal werd in acht maand voor 144 217,57 fr. verdeeld. In 1817 stelde P. J. De Smedt "membre du conseil et secrétaire du bureau de bienfaisance" een "Mémoire sur la suppression de la mendicité en la ville de Gand" op. (B.R.U.G. : A 43 537) Volgens de auteur zijn drie instellingen nodig om de bedelarij te bestrijden : strafinrichtingen voor de bedelaars, die bekwaam zijn tot werken, werkplaatsen voor de bedelaars, die gebrekkig zijn maar toch nog wat kunnen werken en gestichten voor de bejaarden en bedelaars, die niet in staat zijn te werken. De motivering van P. De Smedt is wel interessant. Vergeten we hierbij niet, dat de tekst geschreven werd in 1817.

"L'érection du second établissement souffrirait plus de difficultés. Il s'agit d'un atelier de travail, où tout individu indis-

tinctement mâle ou femelle, enfant âgé de huit ans ou adulte, né dans la ville de Gand ou y ayant acquis un domicile légal, sans occupation, trouverait de l'emploi et des ressources d'après ses mérites et capacité.

Ainsi que nous l'avons dit, tout homme qui ne possède rien au monde et à qui l'on défend de mendier, a droit de demander à vivre en travaillant : la société qui dans ce cas lui refuse du travail, devient complice des excès auxquels cet homme peut se livrer par le besoin.

Il faut donc, pour extirper radicalement la fainéantisie, établir un atelier de travail, afin de donner de l'occupation à ceux qui en manquent ailleurs. Il faut qu'en arrachant l'homme à l'oisiveté, on le dérobe à la misère.

C'est alors qu'on pourra considérer la mendicité comme un crime, et qu'il sera permis d'y attacher des peines afflictives : mais il faut que la défense soit générale et sans exception, car en la punissant par la prison etc. dans les mendiants valides, on ôte l'idée du crime en permettant de mendier aux vieillards, aux infirmes et aux personnes surchargées d'enfants.

Un atelier de bienfaisance est donc un premier besoin, qui mène directement au but salutaire qu'on a en vue.

A cette fin, il faut d'abord s'assurer d'un local assez vaste pour contenir 1500 à 2000 personnes, et propre d'ailleurs à y exercer la filature, la tissanderie, la teinture et autres métiers quelconques."

In 1817 werd een Liefdadigheidswerkplaats opgericht in de oude lokalen van het Rijke Gasthuis. Het beginkapitaal kwam van vrijwillige giften en van een jaarlijkse toelage van het stadsbestuur. De voornaamste activiteit was spinnen en weven van vlas. Er werd ook een wollen weefsel gemaakt bestemd voor het maken van klederen voor behoeftigen en vondelingen. Zeventig tot honderd kantwerksters werden tewerkgesteld. Verder waren er nog kleermakers, schoenmakers en naaiers, die kledingstukken maakten voor het Liefdadigheidsbureau en het Bestuur der Burgerlijke Godshuizen. Timmerlieden werkten voor het kazernement van het leger en de Burgerlijke Godshuizen. Personen, die voor elke arbeid ongeschikt waren, werden belast met het reinigen van de straten. 's Winters werd soep bereid, die aan de behoeftigen werd uitgedeeld. De bevolking van de werkplaats daalde langzaam van 1074 in 1818 tot 644 in 1829. Door de crisis van 1830 gevolg van de Belgische omwenteling steeg het aantal tewerkgestelden tot ongeveer 800 in de jaren 1830 en 1831; daarna daalde de bevolking opnieuw

Werktuigkundigen en alle werklieden van Gent.

BROEDERS,

Het lang gewachte vonnis is eindelyk, Vrydag laetst, uitgesproken geworden. Wy, werklieden, hebben verloren by de *Prud'hommes*, doch met toelating, naer het schynt, ons in *appel* te voorzien.

Nu, broeders! wy allen bedanken u hartelyk voor de reeds ontvangen onderstand, en wy verhopē, dat gy, het reeds zoo schoon liefdadig werk, niet zult laten onderblyven en ons nog eenige gelden zult laten geworden.

Het getal onzer werklieden, zonder bezigheid, is op dit oogenblik zeer klein, doch tot voortzetting van ons regt, behoeven wy geld, en gy allen, die ons aendringt om vooruit te gaen, verzoeken wy vriendelyk ons niet in den strik te laten.

Gelief dus uwe penningen te komen brengen, in den Estaminet, *de Witte Maur*, op de Beestenmarkt, zondag toekomende 27 november 1864.

Ontvang den dank der gewezen werklieden van

M. LESLIE EN C^o.

Op maendag aenstaende, 28 november 1864, *Werkmans-Meeting*, in de *Zael den Polka*, om 7 uer 's avonds, uitsluitelyk voor de belangen, van het Gentsche werkvolk.

Men zal overgaen, tot voortzetting eener vereeniging, van Werktuigmakers, die zich gevormd heeft, om het lot dezer werklieden te verbeteren.

Ieder zal vry zyn het woord te voeren, op voorwaerde zich aen het bureel aengegeven te hebben.

met een sterke daling in 1845. Tijdens de crisisjaren 1846-1850 stellen we geen stijging van de tewerkgestelden vast. In 1853 werd de Liefdadigheidswerkplaats overgebracht naar het gewezen Sint-Agneteklooster.

25 Juli : Uit een bericht van de Beurzencourant blijkt, dat er een houten brug ligt over de Oude Schelde in de Rijke Klarenstraat voor de verbinding met de Frère-Orbanlaan.

1 augustus : Door de Grondwettelijke behoudende Vereniging wordt een kiesvergadering gehouden in de St.-Jozefkring onder het voorzitterschap van Della Faille.

Tijdens de kiesstrijd verschenen enkele kiesblaadjes; slechts een tweetal werden bewaard. "De Vrede, weekblad voor stille mensen" verscheen op 24.7 en op 5.8, werd gedrukt bij B. Gilliet en richtte zich voornamelijk tot de plattelandkiezeraars, die aangezet werden liberaal te stemmen. (B.R.U.G. : J 1452). Het ander kiesblaadje noemde zich "De Waerheid voor Volk, Tael en Vaderland" en had een katholieke strekking. (bewaard in het Mundaneum te Brussel). Het werd gedrukt bij S. Leliaert in de Koningstraat te Gent. Deze drukker zullen we op het einde van dit artikel nog eens ontmoeten, waardoor we de vermoedelijke uitgever waarschijnlijk kennen.

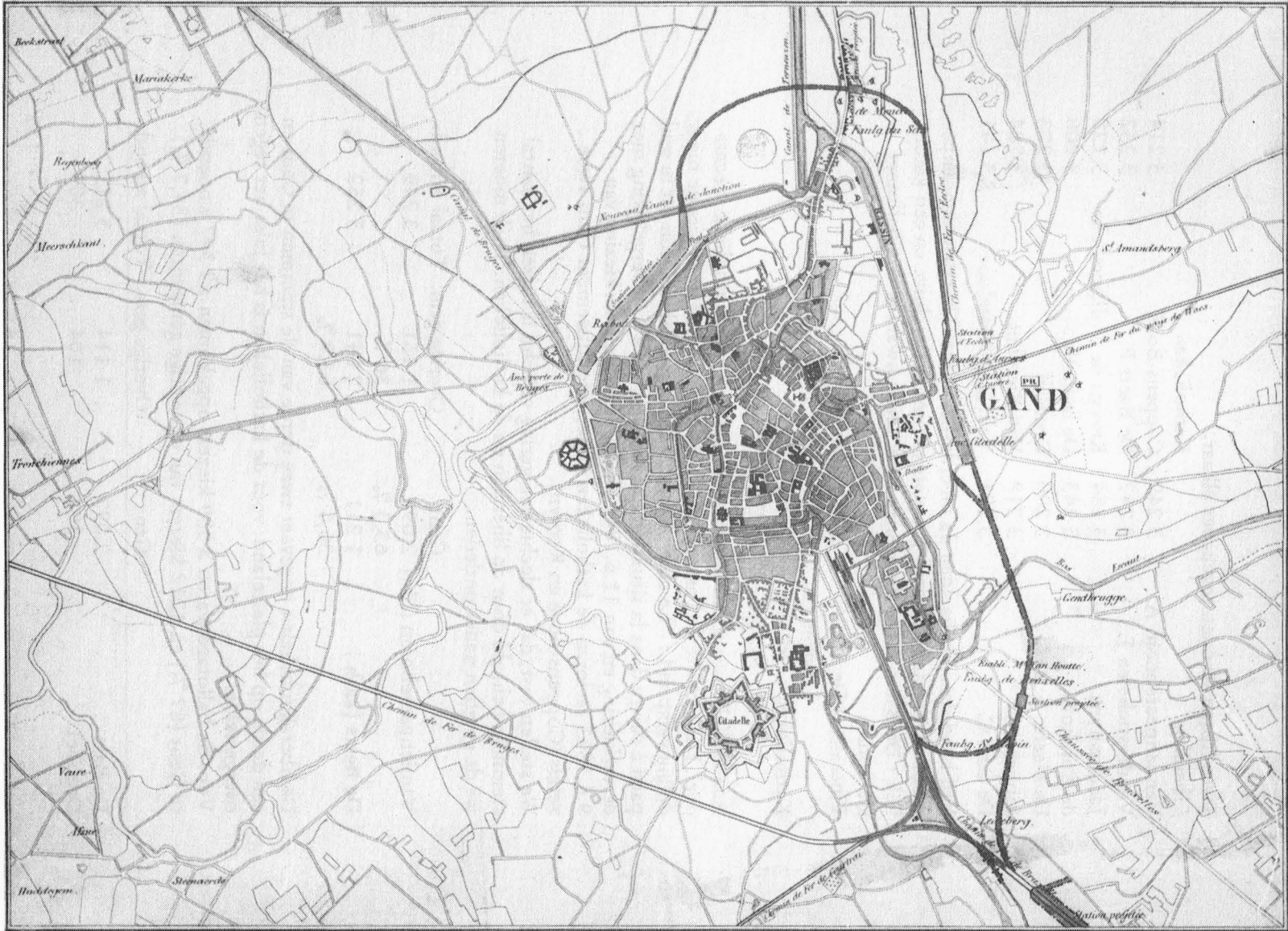
11 Augustus. Na een reeks politieke moeilijkheden werd in juli 1864 de Kamer van Volksvertegenwoordigers ontbonden en hadden in gans het land verkiezingen plaats.

	Gent	Overige gemeenten	Totaal arrondissement
Aantal kiesgerechtigden	3 501	3 497	6 998
Aantal kiezers	3 297	3 191	6 488
% kiezers	94,1 %	91,2 %	92,5 %

Ontwerp van de aanleg van de ringspoorweg.

Op de kaart bemerkt men het ontwerp voor de aanleg van vier stations : Merelbeke, Brusselsesteenweg (later Gentbrugge-Arsenaal), goederenstations Dampoort en Rabot, alsook de aan te leggen spoorbanen.

Verder kan men vaststellen : de omgeving van de citadel, van de Heuvelpoort, de Heernis en gronden ten noorden van het Rabot zijn nog onbebouwd. De Smetstraat is nog niet aangelegd, wel ziet men er het kerkhof. Men ziet nog op het plan : het Guislaingesticht, de gevangenis op de Coupure en het Casino, de Dierentuin, de spoorwegverbinding station-stapelhuis, enkele windmolens (Meulestede en drie ten zuiden van de spoorlijn Land van Waas), de kerkhoven van de Dampoort aan de Dendermondsesteenweg en van de Heuvelpoort (ten zuiden van de spoorlijn naar Kortrijk, spoorlijn, die na de aanleg van het Sint-Pietersstation naar het westen van het station zal verlegd worden; op de oude spoorlijn zal de De Pintelaan worden aangelegd).

Twee lijsten stonden tegenover elkaar.

<i>Liberalen</i>		<i>Katholieken</i>	
Vandenpeereboom A.	3 249	Coppens-Bové	3 214
Vanderstichelen J.	3 247	De Baets P.	3 252
Jacquemyns	3 254	Kervyn de Volkaersbeke	3 222
de Kerchove	3 243	De la Faille	3 200
De Maere	3 200	Drubbel	3 223
Lippens A.	3 218	Van Biervliet	3 204
De Bast C.	3 221	Velleman-Kesteloot	3 191

Vijf kandidaten behaalden de meerderheid : vier liberalen Vandenpeereboom, Vanderstichelen, Jacquemyns en de Kerchove en een katholiek : De Baets. Voor de overige twee zetels kwam er een ballotage stemming.

Liberalen : De Bast C.	3 211	stemmen
Lippens A.	3 209	”
Katholieken : Drubbel	303	”
Kervyn	219	”

Aan de ballotage-stemming namen practisch geen katholieke kiezers deel. Het Comité de l'association conservatrice had de volgende mededeling verspreid : “Le comité central croit que l'abstention est le seul parti à suivre dans la situation qui nous est faite”. In vergelijking met de verkiezing en van 11.6.1861 en de individuele verkiezing van 9.6.1863 verloren de katholieken in het arrondissement Gent twee zetels (Coppens-Bové en Kervyn).

We stellen vast, dat er slechts een gering verschil is tussen het aantal stemmen behaald door de liberalen en de katholieken. Toch moeten we de getallen nader ontleden.

	Gent	Overige gem.	Totaal arrond.
Vandenpeereboom (lib.)	2 098	1 151	3 249
	63,3 %	36 %	
De Baets (kath.)	1 211	2 041	3 252
	36,6 %	63,9 %	

De liberalen behalen ongeveer twee derde van de stemmen te Gent en een derde op het platteland; voor de katholieken is het juist het tegenovergestelde.

Voor de ballotage waren 3 559 kiezers opgekomen : 2 347 wonende te Gent (67 %) en 1212 kiezers van de overige gemeenten (34,7 %)

	Gent	Overige gem.	Totaal arrond.
De Bast	2 097	1 114	3 211
Drubbel	199	104	303

WERKEMANS

MEETING

op Maendag aenstaende 28 November 1864,

om 7 uren des avonds;

in de groote Zaal

DEN POLKA

(zang-zaal)

de Passagie Vanderdonck).

Alle Werklieden, het zy gelyk van welk ambacht worden uitgenoodigd deze **MEETING** by te wonen. Eenieder zal vrygelaten zyn er het woord te voeren, *mits zich aangegeven te hebben op het Bureau*, doch alleen wanneer het tot de belangen van het werkvolk strekt.

Verzocht worden, niet gekind, alleen er het woord voeren en alleen de gelieve aandacht te betonen op de belangen van het werkvolk.

ORDER VAN DEN DAG :

1. Eene lyst ter onderteekening aen de Heeren Volksvertegenwoordigers, tot de herinrigting der Prud'hommes alsook over de artikels 114, 115 en 16 van het Strafwetboek, die den werkman beletten samen te spannen om eene verbetering van loon te bekomen.
2. Nut der verenigingen.

3. Belangen van het werkvolk.
4. Eene bedanking aen alle de Werklieden die hunne Broeders opstand gezonden hebben welke een onmenscheelyk regement niet hebben kunnen volkomen, ingevoerd, den 28 october 1864, in het werkhuis van de Heeren LESLIE & Compagnie.

Er waren ook een aantal blanco stemmen. In het 12°, 13° en 14° kiesbureau was geen enkel kiezer voor Drubbel opgekomen.

(Noot : als we het aantal stemmen uitgebracht te Gent en op het plateland optellen, bekomen we een groter getal dan het aantal stemmen en wel omdat we voor de ontleding de kandidaten genomen hebben, die het grootste aantal stemmen behaalden).

De liberalen vierden natuurlijk feest. Burgemeester de Kerchove hield een toespraak in het lokaal van de Melomanen, de Maere sprak in de Concorde.

In totaal hadden de liberalen 22 602 stemmen behaald (gemiddeld : 3233), de katholieken 22 506 (gemiddeld 3215). Dit gering verschil gaf echter als zetelverdeling zes tegen één. Volgens De Beurzencourant hadden echter 74 kiezers, die hun belasting niet hadden betaald, deelgenomen aan de verkiezing. De Beurzencourant noemt deze kiezers "Gladzakken, in 't Gentsch mannen, die hun contributie niet betalen". Het besluit van de Beurzencourant, overgenomen uit de krant Het Vlaemsche Land : "Zonder de 74 Gentsche gladzakken waren er zeven anti-ministeriële gedeputeerden naar de Kamer gezonden". Het is natuurlijk onmogelijk de juistheid van de bewering thans te onderzoeken. Dat dergelijke feiten mogelijk waren, is echter wel zeker en kan ook voorgekomen zijn in andere kiesarrondissementen met een gevolg - gunstig of ongunstig - voor de beide partijen. Dit alles ter illustratie voor de politieke zeden van die tijd.

14 Augustus : Mostaard Minnaert, Brusselsesteenweg, 6, Ledeberg.

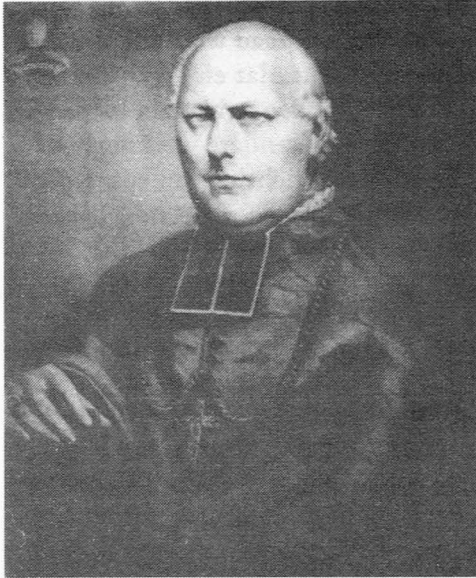
1° kwaliteit : 50 centimes per 1/2 liter

2° kwaliteit : 32 "

3° kwaliteit : 28 "

5 september : Als gevolg van de crisis in de katoennijverheid in de jaren 1862 en 1863 was de activiteit van de Weversmaatschappij uiterst gering. Op 5 september werd in de herberg Sint-Jacobs op de Kleine Botermarkt een vergadering voor de wevers gehouden. Uit het verslag van de politie blijkt, dat De Ridder de vergadering voorzat en dat een vijftigtal wevers de vergadering bijwoonden. De oproep en de tekst van de petitie, die ter ondertekening werd aangeboden, geven ons een beeld van de bezwaren van de wevers en van hun verlangens. (S.A.G. reeks R 7 U).

25 september : Programma van een volksfeest op Sint-Pieters : mars voor orgelmannen, bolling voor vrouwen, loopwedstrijd met een kar voor mosselwifven (zo in de tekst), papeten, kuipkensteken, lekkerkoek eten, loopwedstrijd in tonnen voor mannen. Inschrijven : Café De Schietspoel, Laurierstraat.

Bisschop Delebecque

2 oktober : Heden overleed bisschop Louis-Joseph Delebecque. Hij was geboren te Warneton en werd bisschop gewijd op 13 september 1838. Op verzoek van testamentuitvoerder kanunnik Van de Putte gaf de burgemeester de toelating bisschop Delebecque voorlopig in de kathedraal te begraven met als voorwaarde "qu'au cas où la famille ne réclamerait point le corps dans un délai rapproché, l'inhumation devrait se faire conformément à la loi dans un des cimetières de la ville". Toen de burgemeester wat later aan kanunnik Van de Putte vroeg, wan-

neer de definitieve begrafenissen zou plaats hebben, antwoordde de kanunnik, dat de familie de wens had uitgedrukt, dat het lichaam van hun familielid zou begraven blijven in de kathedraal. Verder wees de kanunnik op de gevestigde gewoonte - wel in tegenstrijd met het decreet van prairial -, de bisschoppen in de kathedraal te begraven, en dit zo wel in België als in Frankrijk. Het probleem werd besproken in de gemeenteraad van 27 december. Een motie om de bisschop te ontgraven werd verworpen met 16 stemmen tegen, vier stemmen voor en vier onthoudingen. De raad was het wel eens met het principe geen begrafenissen toe te laten in kerken, maar was van oordeel dat de stedelijke overheid onbevoegd was om het reglement te doen toepassen. (voor het volledig relaas : zie *Mémorial administratif de la ville de Gand*, 2° série tome I, 1865). Een gedenksteen van Mgr. de Broglie en Mgr. L. J. Delebecque in zwart marmer werd geplaatst in 1954 in de vloer van kapel 15 zuidkant. (zie : E. Dhanens : *Sint-Baafskathedraal Gent* blz. 160)

De opvolger van bisschop Delebecque was bisschop Henri-François Bracq, die geboren was te Gent op 26 februari 1804.

31 oktober : Bij de firma Leslie ontstond een geschil in verband met de toepassing van het werkhuisreglement. Ongeveer 75 werktuigkundigen vroegen hun werkboekje, maar kregen dit niet onmiddellijk. Daarop vroegen de werknemers schadevergoeding voor de dagen, waarop

ze niet hadden kunnen werken, gezien geen patroon hen kon aanvaarden zonder werkboekje. Door de werkrechttersraad werd dit verzoek afgewezen. Uit het afgedrukt vlugschrift blijkt, dat einde november de meeste werktuigkundigen elders werk hebben gevonden en dat de werklozen wat steun ontvingen van giften van andere werknemers. Deze staking was ook de aanleiding tot de oprichting van een vereniging van werktuigkundigen. (voor meer gegevens : zie Scholl Bijdragen tot de geschiedenis der Gentse arbeidersbeweging blz. 143).

21 november : Heden verschijnt het K.B., waarbij de spelling De Vries en Te Winkel wordt ingevoerd. Door deze maatregel werd de eenheid van spelling voor het Nederlands taalgebied hersteld.

28 november : Op 28 november werd in de zaal Polka een werkmansmeeting gehouden.

2 december : Het Willemsfonds heeft besloten een volksbibliotheek op te richten.

5 december : De vijftigste verjaring van de stichting van het Sint-Barbara-college wordt gevierd met een dankmis en een banket, waar 400 oud-leerlingen aan deelnamen.

23 december : Reeds op 16 augustus was door het schepencollege een eerste verslag opgesteld betreffende de aanleg van een ringspoorweg. Sedert de aanleg van de spoorweglijn Gent-Dendermonde, Mechelen waren het aantal spoorlijnen en het aantal treinen sterk toegenomen. In 1864 vertrokken dagelijks uit Gent 41 treinen en kwamen er 33 aan. Daarnaast vertrokken er nog dagelijks zes treinen van het station Gent-Eeklo en zeven treinen uit het station Land van Waas. Het Zuidstation was echter tevens een goederenstation. Een scheiding tussen het personenverkeer en het goederenverkeer drong zich op. De verbinding tussen het station en het stapelhuis op het Dok was erg hinderlijk voor het verkeer in de Lange Violettenstraat. Er werd een ontwerp van ringspoorweg opgesteld, waardoor de hinder van de verbinding binnen de stad van het station met de haven zou worden opgeheven. Tevens zou een goederenstation aan de Dampoort worden aangelegd. Het ontwerp voorzag nog de aanleg van een tweede goederenstation aan het Rabot en dit omdat zich in de omgeving heel wat fabrieken hadden gevestigd. Een voorontwerp opgesteld door het Ministerie van Openbare Werken werd goedgekeurd door het college op 23 december en op 28 januari 1865 door de gemeenteraad. (De documenten met het hierbijgevoegd plan werden gepubliceerd in het Mémorial administratif de la ville de Gand 1864).

25 december : Heden verschijnt een nieuw weekblad : "De Vlaemsche

Leeuw" met het motto "Godsdienst, Tael, Vaderland". Onder de titel staat een leeuw met een standaard, waarop "Pro Aris Focis". De uitgever is J. Lankhaert, Koningstraat 19 en de drukker S. Leliaert, Koningstraat 19. Een jaarabonnement kostte vier frank, de prijs per nummer bedroeg tien centimes. Volgens prof. E. Voordeckers werd dit weekblad gesticht door kanunnik J. Verschuieren. "De Vlaamsche Leeuw" was een satirisch blad, dat telkens een parodie-verslag bracht van de zittingen van de gemeenteraad met gemakkelijk te herkennen vervormingen van de namen van de gemeenteraadsleden. Het blad was vooral gericht tegen Fr. Laurent en de burgemeester. Enkele berichten zijn zeker onbetrouwbaar. Wekelijks verscheen ook een leesbaar artikel over het verleden van de stad Gent.

De eigenaar van "De Vlaamsche Leeuw" was het "Werk der Vlaamsche Katholieke Drukpers". Kan. Jules Verschuieren was een van de stichters en weldra eigenaar en directeur van dit werk. Kan. Verschuieren speelde een zeer belangrijke rol in de Gentse perswereld : hij stichtte onder meer De Nieuwe Beurzencourant (1870), omgedoopt in 1871 tot het Fondsenblad en De Gentenaar (1879).

In 1864 waren de broodprijzen laag.

	Gebuild	Ongebuilt	Roggebrood
26 februari	31	25	16
1 april	31	25	17
10 juni	33	27	17
11 augustus	34	28	17
23 september	31	26	18
18 november	30	25	18

Door het Liefdadigheidsbureau werden 4.124 gezinnen met 10 429 personen gesteund; hiervan waren 2 923 ouder dan 60 jaar. 785 Families kregen tijdelijke steun. Hiernaast werden nog aan 741 gezinnen met 3 472 personen, die getroffen waren door de crisis in de katoennijverheid geholpen. Aan 407 personen werden de reiskosten uitbetaald om elders te gaan werken. (meestal Noord-Frankrijk).

In 1864 vertrokken vijf Gentseers om dienst te nemen bij de Pauselijke Zoeaven : twee keerden na twee jaar terug, de drie overigen lieten zich opnieuw aanwerven en keerden pas terug in 1869.

In 1863 was de stad Gent verlicht door 1 249 gaslantarens en 147 olielampen. In 1864 werden de olielampen vervangen door petroleumlampen. De gasleidingen werden uitgebreid en einde 1864 werd de stad verlicht door 1301 gaslantarens en 88 petroleumlampen, deze laatste vermoedelijk in de buitenwijken zoals de Heuvelpoort en Brugse poort.

Wat gebeurde terwijl in 1864 op wereldvlak ? Er was oorlog tussen Pruisen en Denemarken om het bezit van Schleswig-Holstein. Jules Verne publiceerde zijn boek "De Reis naar het middenpunt der Aarde", Fr. Raiffeisen richtte zijn eerste spaarkas op en de eerste Pulman-slaapwagens reden door Europa. Op 28 september 1864 werd te Londen de eerste Internationale opgericht. Op 8 december zal Paus Pius IX de encycliek Quanta Cura en de Syllabus, waarin het naturalisme, het liberalisme, socialisme en communisme worden veroordeeld, uitvaardigen.

M. STEELS

BIBLIOGRAFIE

D. E. Devreese : Nog voor de Eerste Internationale : socialist en flamingant Franciscus "Kapneus" Bilen (Gent 1810-1881) in Handelingen der Maatschappij voor Gesch. en Oudh. te Gent, deel XXII, 1968.

André Castelot : Maximilien et Charlotte du Mexique, la tragédie de l'ambition. (1977)

Albert Duchesne : L'expédition des volontaires belges au Mexique. 1864-1867.

Voor het werk en de betekenis van bisschop Delebecque willen we verwijzen naar de beide grondige studies : Jan Art : Kerkelijke Structuur en Pastorale Werking in het Bisdom Gent tussen 1830 en 1914 en Emiel Lamberts : Kerk en Liberalisme in het Bisdom Gent (1821-1857).

DE GENTSE NAPOLEONISTEN EN HUN BUITENISSIGE UITVAARTGEBRUIKEN

Het komt er niet op aan of u in Napoleon een geniale strateeg, een doorgewinterde staatsman, een gewiekste diplomaat of een wijze wetgever ziet. Of hem voor een gewetenloze oorlogsmisdadiger verslijt; een kerel die onmetelijke landstreken te vuur en te zwaard verwoestte; miljoenen mensen de dood injagend en evenveel gezinnen in de afschuwelijkste ellende stortend. Kortom een wangedrocht dat door een onbekend gebleven eigentijdse poëet op een zo brutale als gevatte wijze geportretteerd werd :

Prenez le sang de Robespierre,
Les os, le crâne de Tibère,
Et les entrailles de Néron
Vous aurez un napoléon. (1)

Een portret dat evenwel niet verhinderd heeft dat steeds, nu zowel als vroeger, ontelbare massa's mensen het "monster in uniform" blijven verafgoden zijn. Mensen die de herinnering aan de man in woord en in beeld levendig hielden : in boeken vol lofzangen; in bibliotheken vol documenten en andere geschriften; in kabinetten vol prenten en gravuren; in musea waarin taferelen herinnerd aan en portretten van de keizer de wanden stofferden; in rijke verzamelingen volksprenten en santjes-wolle die dikke albums vullen; in besloten interieurs waar beelden en beeldjes van alle slag elkaar staan te verdringen. Weet u dat - om maar een enkel voorbeeld aan te halen - de toneelspeler/film-artiest/leraar/regisseur Robert Manuel geen voet op de planken zou willen zetten of voor de cameralens verschijnen zonder een beeldje van de keizer op zak te hebben ? Zijn amulet. Zijn talisman. Zijn fetisj. Zijn schapulier. En, maak u geen zorgen, geen twee keren hoefde hij hetzelfde stukje beeldhouwwerk mee te nemen want zó talrijk is zijn collectie napeleontjes. Geloof mij vrij : in Frankrijk lopen ontelbare Manuels door de steden en dorpen. En, als ik u raden mag : spreek maar liefst geen kwaad van l'empereur. Dat stellen ze geenszins op prijs. En als het gebeurt dat ze zijn daden afkeuren, dan doen ze dat met hun lippen, maar nooit met hun hart.

Bij wie Napoleon steeds en onvoorwaardelijk in de bovenste lade gelegen hebben, waren degenen die met hun volle goesting jaren achtereen, gepakt en gezakt van het ene slagveld naar het andere gemarcheerd hadden; voor hun afgod alle mogelijke ellende en gevaar hadden doorstaan; niet zelden krijgsgevangen waren gemaakt of verminkt voor de rest van hun leven naar de weldadigheid verwezen. Ik geef grif toe : meestendeels overladen met eretitels en eretekenen; dingen waarmee ze, in onze ogen althans, "vet" waren.

Nochtans, nauwelijks teruggekeerd in hun haardsteden zochten ze elkaar op, belegden in hun stamkroegen samenkomsten met als uiteindelijk doel een volwaardige maatschappij te stichten waar ze vrij, vrank en ongestoord hun beleefde oorlogsavonturen konden herdenken en herkauwen en - dat zal hoofdzaak worden - de op Sint-Helena treurende "meester" in hun meditaties betrekken. Praktisch iedere tussen Schelde en Maas gelegen stad stampte, de ene al wat eerder dan de andere, een dergelijke vereniging uit de grond.

Brugge was de eerste plaats om reeds in 1815, dus een paar dagen na de slag bij Waterloo, met zijn *Société de vieux soldats* voor de pinnen te komen. Met een tijdruimte van enkele jaren volgden sprongsgewijze Leuven (1819), Antwerpen (1833), Brussel (1838).

Gent zou nog drie jaar wachten om zijn eigen *Société philanthropique*

DOODKAART Model-A (1841-42).

J. F. Van Laerebeke was de eerste die de eer genoot met een doodkaart begraven te worden. Het passe-partout van de kaart staat op naam van L. Defferrez. Vanderhaeghe-Maya drukte de tekst. Wat er naderhand met het drukwerk gebeurd is, is een duistere zaak. De naam van de drukker werd geschrapt en vervangen door die van C. Dubois, lithographe à Gand. Dubois' tussenkomst moet niet erg naar waarde geschat geweest zijn want ook zijn naam moest eraan geloven. Wat bleef er anders over dan te gaan aanbellen bij Defferrez ? (G.U.B. - G. 19642)

des frères d'Armes de l'Empire français boven de doopvont te houden. In de Gazette van Gent van 30 juli 1841 lezen we : "Een nieuw genootschap de benaming aengenomen hebbende van Maetschappy der Oude Dienaren van Napoleon heeft zich hier den 25 dezer in de herberg 'het Blauw Lam' op den brabantdam ingericht."

Nu pas zou de bal aan het rollen gaan. In 1843 volgden Ieper, Hasselt en Aalst Gents voorbeeld. Menen deed het in 1845, Oostende in 1846, Torhout in '47, Zottegem in '49. Een jaar of zo daarop blijkt het dat nog een resem andere steden, gemeenten en dorpen een soldatenbond rijker waren : Mechelen, Izegem, Oudenaarde, Deinze, St.-Niklaas, Dendermonde, Lokeren, St.-Jans-Molenbeek, Evergem, Tienen. Zulks wat het Vlaamse land betreft. Minder voortvarend blijkt Wallonië geweest te zijn, want slechts Luik, Verviers, Doornik, Visé, Ath, Bergen en Dinant hadden er iets voor gevoeld Napoleontische clubs en clubjes op te richten.

De Gentse "Société" leefde van 1841 tot omstreeks 1873. Na de ontbinding ervan belandde het volledig (?) archief in de Universiteitsbibliotheek vanwaar het overgebracht werd naar het Stadsarchief. Daar berust het nog : 7 min of meer zorgvuldig bijgehouden registers en enkele losse papieren. Dank zij het bestaan van die waardevolle documenten is het mogelijk de handel en wandel van onze oud-gedienden, die zich zelf zo fier als een gieter en zo hovaardig als een pauw *Napoleonisten* (naar het Frans *Napoléonistes*) noemden, uit de doeken te doen. Jammer genoeg is het met hun bibliotheek en hun museum(pje) heel anders vergaan; doch hierover vernemen we verderop wat meer.

Of we alles zo maar goedgunstig moeten slikken wat over dat museum verteld en geschreven werd ? Bijlange niet, alhoewel we moeten toegeven dat er zelden rook zonder vuur is. Voor onze ijverige verzamelaars zullen al die bijeengegaaarde curiosa voor meer dan 100 % echt origineel geweest zijn. Die overtuiging, ja, dat geloof - in ieder geloof kan men inderdaad zalig worden - maakte ze aartsgelukkig. Een kinderlijk genoeg dat we de "grognaards" (2) beslist niet mogen ontzeggen.

De Vereniging

Op 5 mei 1821 overleed Napoleon op het eiland Sint-Helena. Op 16 oktober 1840 overhandigde de Engelse Overheid 's keizers stoffelijk overschot aan de prins de Joinville die het met het fregat *Belle Poule* naar Frankrijk overbracht. Aankomst te Cherbourg op 8 december. Te Parijs op 14 december.

Hadden de Gentse Oud-Strijders op die inderdaad historische decemberdag gewacht om uit hun 25 jaar durende lethargische slaap gewekt

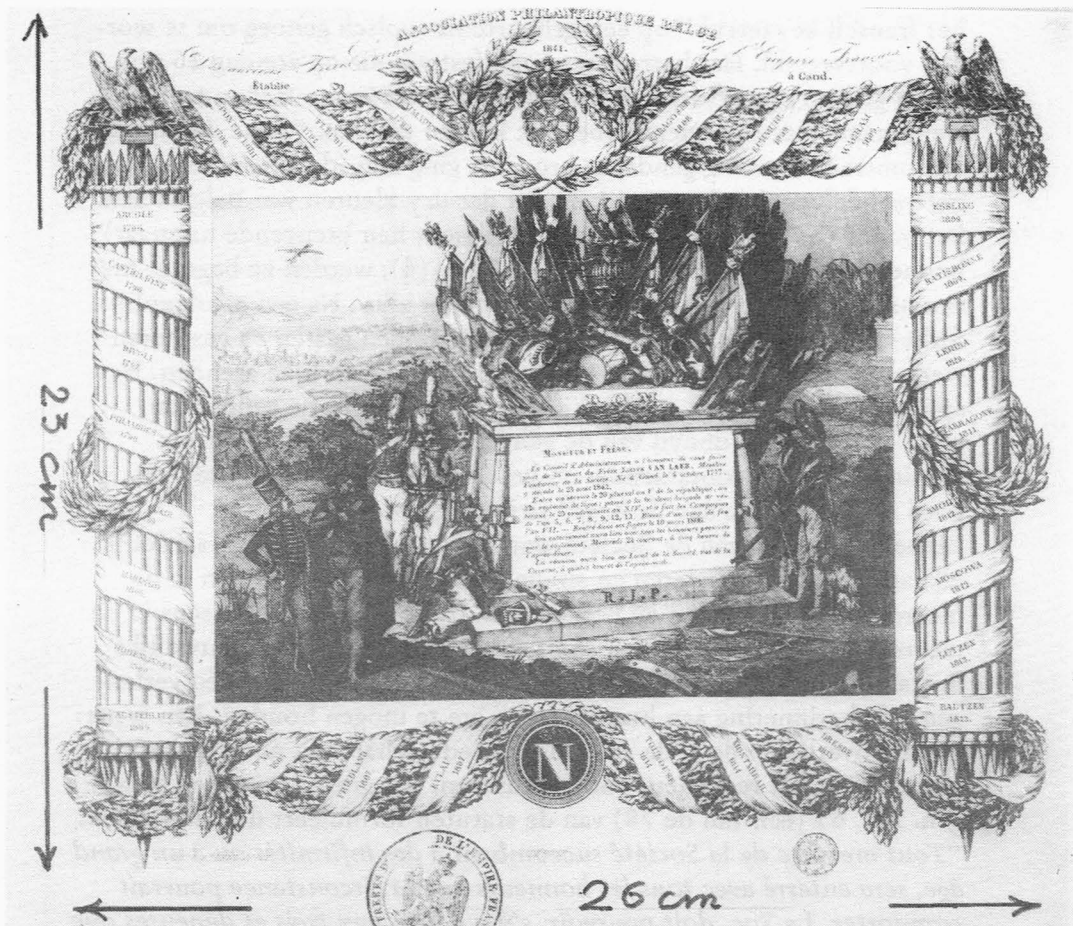
te worden ? Misschien. Misschien niet.

Wat er ook van zij staken in het voorjaar van 1841 een dertigtal Oudsoldaten de koppen bijeen om zonder dralen een *Société dite des Frères d'armes de l'Empire de la Ville de Gand et de la banlieu* te stichten. Het loont voorzeker de moeite eens na te gaan uit welke lagen van de bevolking die mensen afkomstig waren : handwerklieden, beambten, burgers, militairen. Dus vogels van diverse pluimage. Aan de gemeenschappelijke tapkast - het was daar dat het kind geboren werd - treffen we echt broederlijk verenigd aan : een handlanger, een koetsier en een borstelmaker; een bleker, een ketellapper en een vrachtvoerder; een tuinier; twee bruggedraaiers en een houtdraaiër; twee herbergiers - wat ongehoord weinig is -; een brouwer en een ouwelmaker; een oktrooiontvanger en een treinoverste; een goudsmid en een graanmeter; een wapen- en een schermmeester (wat is het verschil ?); een drukker en een horlogemaker; een fabrikant van cilinders en een andere van ik weet niet wat; een verver; een vearts en een rentenier; twee beambten; drie gepensioneerden en drie militairen.

Het "genootschap" was blijkbaar onder een goed gesternte geboren want in het nummer van 18 aug. van dezelfde krant weet men te melden dat "De plechtige aanstelling van het Genootschap der Waepen-Broeders van het Keyzerryk over enkele weken alhier opgericht en reeds 150 leden tellende, heeft eergisteren (15 aug. geboortedatum van de keizer) naer middag in Picardien (Hooiaard) alhier plaets gehad". Op 17 okt. werden de statuten van de nieuwbakken vereniging met algemeenheid van stemmen goedgekeurd. En meteen in boekvorm uitgegeven. De brochure telt 24 bladzijden en draagt een titel de zelfbehaaglijke Napoleonisten overwaardig : "Status de la Société fraternelle et philanthropique des Anciens Frères d'Armes de l'Empire français établie à Gand le 25 juillet 1841 sous la devise 'soldats vous avez rempli mon attente, Napoléon'. Gand, Imprimerie de *Vanderhaeghe-Maya*, Rue de Brabant, n° 12." (3)

Ons verhaal enigszins vooruitlopend houden we eraan te vermelden dat dit stichtingslid niet alleen de onbaatzuchtigste broeder van het gezelschap was maar bovendien degene die zijn laatste adem uitblies lang (1879) nadat zijn geliefde Société ter ziele gegaan was. Een ding moet van onze broeders toch gezegd worden : ze hadden een "broertje" dood aan het leveren van half werk.

Het is nogmaals de Gazette van Gent die het geval ten onzen bate en plezier aan het krantepapier toevertrouwde. In een nogal omstandig bericht (19 nov.) vergast het blad ons onder de titel van "Broederlyk en menschlievend Genootschap der Oud-gediende Wapenbroeders van

DOODKAART Model-B (1842- ?1846).

Voor mijn part een van de mooiste der 6 kaarten. Voor het passe-partout zorgde de vakkundige steendrukker P. Vande Steene. Wie de tekst drukte wordt in alle talen verzwegen. Misschien Vanderhaeghe-Maya. Het is het enige model dat gedeponeerd werd. *Joseph Van Laer* mocht zich een geluksvogel noemen want hij werd met 2 soorten kaarten begiftigd. Die van model-A nodigt uit tot de bijwoning van de zielmis : "Vous êtes priés d'assister au service funèbre qui sera célébré Samedi 27 Août 1842 à huit heures du matin à l'église de St. Bavon.. (...) muni de tous les secours de Notre Mère la Sainte Eglise".

De kaart van model-B nodigt uit tot de bijwoning van de begrafenis. (G.U.B. - Arm 4104).

het fransch keyzerryk” op een gebeurtenis typisch genoeg om te worden voortverteld. Het betreft een manifestatie die op zondag 16 nov. plaats greep : een afvaardiging van het Brussels Genootschap zou de Gentenaars met een vriendenbezoek komen vereren. “Eene deputatie van omtrent zeventig gendsche broeders ging hen (de Brusselaars) met het vaendel van het keyzerryk en dat der dry kleuren van Belgien aen het hoofd tot aen den yzeren weg te gemoet hen brengende na (naar hunne vergaderzaal” Daar, in de zaal Flora (4); werden ze begroet met een natuurlijk Frans ‘Waar kunnen we beter zijn’. Na een aandoenlijke dithyrambe ten beste gegeven te hebben deelden gasten en gastheren wederzijds een hele boel eremetalen uit. Veel keizerlijke arenden. Het spreekt vanzelf dat er een brokje gegeten en een potje gedronken werd op de “gezondheyd van de gendsche broeders en van onzen Koning Leopold, voorstaender en beschermer van alles wat edel en goed is”. Van zeem aan de baard strijken gesproken !

Binnen de muren van de Société waren de broeders onvoorwaardelijk elkaars gelijken. Officieren en simpele soldaten (deze laatsten in de meerderheid); gegoeden en behoeftigen (dezen laatsten eveneens in de meerderheid); geletterden en analfabeten (enkelen waren nauwelijks in staat hun naam neer te krabbelen); allen kenden slechts   n verlangen : de herinnering aan hun keizer in ere te mogen houden. Eén wens : na hun overlijden door de voltallige broederschap met al de eerbetuigingen door het reglement voorgeschreven, ten grave te worden gedragen. Art. 61 (een van de 78) van de statuten formuleert dat alles aldus : *“Tout membre de la Société succombant à des infirmités ou à un grand âge, sera enterré avec tous les honneurs que la circonstance pourrait comporter. La Soc. doit pourvoir, s’il y a lieu, aux frais et dépenses que nécessiterait cette cérémonie”*. En Art. 62 : *“Chaque membre prend l’engagement formel d’accompagner jusqu’au lieu de repos les restes d’un frère et d’assister au service funèbre d’après sa croyance. Des discours seront prononcés et des fleurs r  pondues sur la tombe du Frère décédé”*.

Die ceremonie bestond meestal uit twee schuifjes : 1   de eigenlijke teraardebestelling die plaats had op een van de kerkhoven - of juister gezegd begraafplaatsen - gelegen Buiten de Heuvelpoort (nog bestaand); Buiten de Dampoort (Wasstraat); Buiten de Brugsche Poort (De Smetstr.); 2   de zielmis die gecelebreerd werd op de zondag volgend op de begrafenis. Aanvankelijk had die mis plaats in de St.-Pieterskerk, later in andere kerken. Wat we onder die “croyance” dienen te verstaan gaat ons begrip te boven. Had men het over de Protestantse ? De buiten kerkelijke ?

Hoe dan ook past het enkele zeer typische wetenswaardigheden op te vissen uit de in het Stadsarchief berustende registers van de Société. Grognard J. F. Van Laerebeke, overleden op 19 nov. 1841, was de eerste Napoleonist die op de kosten van de vereniging begraven werd. Voor zijn lijk-kist betaalde de kas 10 F wat een gunstprijs was gezien geleverd door een broeder. Voor de uitvaart 22,60 F.

Makker J. Geldhofve gestorven in het begin van febr. '42 schijnt heel wat meer geluk gehad te hebben dan Van Laerebeke, want de fanfare van de pompiers achtten het niet beneden hun waardigheid de stoet naar het kerkhof te begeleiden. Voor de prijs van 12 F. En toen F. Clément begraven werd (half juni '42) waren bovendien een trommel-slager (3 F) en een paar politieagenten (7 F) zo menslievend geweest de wandeling met hun tegenwoordigheid te komen opluisteren. Aanvankelijk - en dit tot omstreeks '57 - waren het dragers, voorafgegaan door een of twee tamboers, die de kist kerkhofwaarts sjouwden. Een katafalk, eveneens door broeders getorst hield om zo te zeggen een beschermende hand boven dragers en kist. Vijf vigilantes geleverd door de huurhouder Mariën maakten het mogelijk invaliden en door de ouderdom getekende mannen aan de uitvaart deel te nemen. Sedert 1849 had men de heren pompiers voor hun gewaardeerde medewerking beleefd bedankt. Na 1857 werd de nochtans zo belangrijke karwei voor het voortdurend geringer wordende aantal overlevenden al te zwaar. Wat bleef er de goede mensen anders over te doen dat wat zovelen deden, namelijk de toevlucht te nemen tot een begrafenisondernemer. Of liever DE ondernemer, of nog liever de onderneemSTER.

Haar naam ? Mevrouw de weduwe Kieckepeost. (5) Voor 9,60 F bood de dame een zg. middelbare lijkkoets en haar prima diensten aan.

Voor zover we konden nagaan heeft geen enkele van onze 19de-eeuwse schilders, etsers, graveerders of tekenaars eraan gedacht met penseel, naald, krijt, pen of potlood zo'n pittoreske, in zeker opzicht potsierlijke stoet in beeld te brengen.

Ook auteurs en persmensen schijnen al evenmin door een dergelijke optocht bezielde geweest te zijn om zich aan de schrijftafel te gaan neerzetten. Voor één toe te juichen uitzondering zorgde alvast Louis Maeterlinck waar hij ons van een jeugdherinnering deelachtig maakt.

“Quand bien jeune, j'en connus quelques-uns (Napoléonistes). C'était vers 1860 (veeleer 1859 of 1858), ils portaient déjà la médaille de Sainte-Hélène instituée en 1857 par Napoléon III. Vieux et cass  s, je les regardais avec une curiosité admirative, lorsqu'ils portaient leur large ruban rouge, rayé de vert, avec leur insigne en bronze où se voyait de profil et couronné de lauriers : leur Empereur !”

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE,
des anciens Frères d'Armes de l'Empire

établie à Gand.

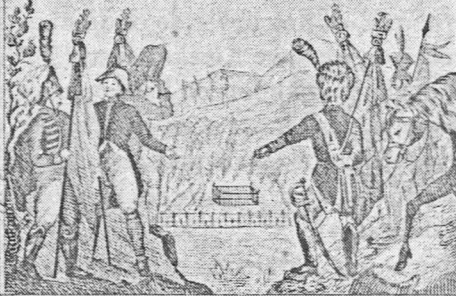

Monsieur et Frère,

Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort du frère HENRI MILLOT, né à Luxembourg en 1782 décédé à Gand, le 11 juin 1847.

Entré au service comme Sous-Lieutenant en l'an 2 de la république, Lieutenant en l'an 5, Capitaine au 1er régiment Irlandais en 1808, il a fait les campagnes de l'an 2, 3, 4, 5 et 6 de la république et celle de 1809 à Flessingue où il fut fait prisonnier de guerre par les Anglais, rentré en France en 1810, pensionné en 1814.

Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Dimanche 13 juin 1847, à 4 heures de relevée. — La réunion aura lieu à 5 heures au Local de la Société. — La Messe pour le repos de son âme sera célébrée à l'église de S. Jacques, le Dimanche 26 juin à 11 heures du matin. Vous êtes prié de vouloir y assister.

24,5 cm

Gand, Imp. Lith. de Vandenberghe, Moya, rue Courte du Marais.

17,5 cm

Een andere auteur, onze in haar tijd zo populaire Rosalie Loveling, heeft eveneens in haar jonge tijd kennis gemaakt met enkele van die stokoude stijfkoppen. We menen niet te mogen nalaten haar novelle *Meester Huyghe* uit het vergeetboek te halen om eruit te lichten wat in ons kraam past. Evenwel werden we voor een moeilijke keuze geplaatst : zouden we de door haar gebezigde spelling en stijl respecteren - inkluis de verouderde, kreupele zinswendingen -. Of zouden we de tekst aan het hertalen gaan ? We gaven de voorkeur aan het afschrijven van de oorspronkelijke tekst al ware het maar om ook de folklore aan haar trekken te laten komen.

“Meester Huyghe was een oude man, groot en mager. Vóór een tiental jaren (dat was ongeveer in 1864) woonde hij hier nog met zijne vrouw op het dorp (Nevele). /.../ Beatrice, zijne vrouw was verheugd over de stilte in haar huisje. Haar kasken en hare tafel waren wit geschuurd en de glazen van de prenten die aan den muur hingen blonken in het zonnelicht. Daar hechtte Meester Huyghe grooten prijs aan; hij had ze gekocht toen hij getrouwd was : het waren de veldslagen van Napoleon. Op het kasken stond een klein gebronsd standbeeld van den grooten veldheer, met gekruiste armen en hooge laarzen. Meester Huyghe had Napoleon gediend, zooals men het noemt; hij was er fier op, vooral wanneer hij des zondags uitging en zijn bronzen medaliëken van St. Helena op zijn bruinen frank hechtte : dat was zijn eereteeken. In het dorp waren er nog een tiental andere Napoleonisten; zij hadden zelfs eene maatschappij gesticht en hadden hun vaandel en hunnen bijeenkomsten in eene herberg. Hij had den veldheer nooit gezien maar in het leger die bewondering gekregen, welke aanstekend was, en vertelde nu zoo gaarne van al de gevechten die hij had bijgewoond”. (Soms gingen andere Napoleonisten ook aan het vertellen) “Maar deze spraken van zulke wonderbare zaken dat Meester Huyghe zich niet houden kon van glimlachen als de jonge menschen hem vroegen of dat alles waar was”. /.../ “Meester Huyghe stierf. Hij werd gedragen door de Napoleonisten. Er waren er namelijk nog genoeg om hunne trommel, hun vaandel en hunnen voormaligen wapenbroeder te dragen”. /.../ “Zij hadden een rouwfloers aan hun vaandel en

DOODKAART Model-C (?1846-?48).

Voor de eerste keer is Vanderhaeghe-Maye verantwoordelijk voor het drukken en van het passe-partout en van de tekst. Zoals elders aangestipt werd deze kaart speciaal ontworpen ter gelegenheid van het afsterven van Papeians de Morchoven. (G.U.B. - G 19642).

over hunne trommel, en elk een rouwfloers aan den arm, of liever een stuk ros geworden zwarte tulle dat er voor diende”.

/.../ “Allen gaan heen zonder eene klacht of zonder een verwijt aan hem te doen, die hen voor zijn ijdel roem uit huis en erve gedreven heeft”.

De Société was met een onvermijdelijke teleurgang bedreigd. Dat wisten de broeders maar al te best. Zozeer ze destijds het noodlot tartten zozeer aanvaardden ze het nu.

In 1848 waren ze nog met hun 200. In 1850 daalde hun aantal tot 175. In 1860 tot 116, waaronder 61 werkende leden, 5 ereleden die de stad bewoonden en 50 die op het platte land verbleven. In 1865 tot 37 waaronder slechts   n erelid. Wat van die 50 buiten de stad wonende heren geworden is, weten we niet. In 1870 waren ze nog met hun 27. Voorwaar geen toestand om de oude gebruiken en tradities in ere te houden. Een goed jaar nadat hun laatste secretaris, de begaafde en ijverige schoolmeester Pieter Jonglas (29-12-1871) (6) gestorven was, hielden onze Napoleonisten, 13 in aantal, hun ultieme vergadering in de oude herberg “In den Papegaai” gelegen aan de Kammerstraat. Niet alleen om voor de allerlaatste keer *hun* oude koeien uit de gracht te komen halen. Of, wat waarschijnlijker is, met bloedend hart hun zo geliefde maatschappij te ontbinden.

Hoe dan ook, heel hun inboedel zoals die waaide en draaide, kwam onder de hamer terecht. Waar de opbrengt van de veiling heen vloeide wordt ons niet verklapt. In theorie diende ze aan een katholiek menslievend werk overhandigd te worden. Doch tussen theorie en praktijk... Welke weg het bezit van de société gevonden heeft ? Het gros van de museumstukken verhuisde naar de zg. kabinetten van een legertje “bourgeois” of in de winkels van een ander legertje antiquairs : borstbeelden van koning en keizer; vaandels; schilderijtjes en gravuren bij de macht; kanonnetjes in gegoten ijzer; de reeds vermelde herinneringen aan Napoleon; tientallen boeken handeld over de keizer, zijn leven, zijn daden; jaargangen kranten : van de Journal des Flandres, van de Messenger de Gand, van de Vaderlander, van de Gazette van Gent, van de Gazette van Vlaenderen. We stipten reeds aan dat het archief (of een gedeelte ervan) naar de Universiteitsbibliotheek ging. Veeleer weinig belandde in het Museum voor Oudheidkunde (Lange Steenstraat,

DOODKAART Model-D (?1848-51).

Ook van deze kaart is Vanderhaeghe-Maya de lithograaf en de typograaf. Opvallend is dat de uitnodiging tweeledig is,  n voor de begrafenis (maandag 24 febr. 1851 te 4 uur)  n voor de rouwdienst (zondag 9 maart te 11 uur; zoals in de meeste gevallen in de St.-Jacobskerk. (G.U.B. - G19642).

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE

des anciens Frères d'Armes de l'Empire ÉTABLIE à GAND.

MONSIEUR ET FRÈRE,

Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort de **LOUIS VAN POUCKE**, né à Wetteren, le 2 janvier 1788, décédé à Gand, le 22 février 1851.

Entré au service le 22 juillet 1807, dans le 1er régiment de ligne, il a fait les campagnes d'Espagne de 1808, 1809, 1810, 1811 et 1812. Blessé au Siège de Saragosse, le 30 janvier 1809, prisonnier de guerre à Monçon en Espagne, le 16 mai 1809, rentré des prisons de l'ennemi, le 24 juillet 1812. Blessé d'un coup de feu à la cuisse gauche à Alcoy en Espagne, le 3 mars 1815, congédié par réforme, au dépôt général de l'armée de Catalogne, à Perpignan, le 20 août 1815.

Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Lundi 24 février 1851, à 4 heures de relevé.

La réunion à trois heures et demie fixe.

La Messe pour le repos de son âme sera dite à l'église S. Jacques, le Dimanche 9 mars 1851 à 11 heures.

22,5 cm

14,5 cm

nu Bijlokemuseum) : de brevetten van de beruchte Marie Schellinck, van Jean Constantin Van Cauter en van Louis Lemaire. Van deze laatste eveneens zijn doodkaart (1855). Een bâton de commandemant ofte wapenstok. Het zegel. Eretekens, Gehistorieerde borden. In feite maar een klein beestje. Het kan niet anders of een groot gedeelte van dat bezit moet liggen sluimeren in laden en kasten van weinig mededeelzame verzamelaars. Het levensgroot portret van Napoleon in 1845 geschilderd door D. J. vanden Bossche, een doek dat gedurende veel jaren in het Stadhuis bewaard werd, kwam uiteindelijk terecht in een salon van Victor Napoleon. (7)

De doodkaarten

Gedurende de eerste helft van de 19de eeuw - en nog een flink poosje daarna - was het de gewoonte dat de burgerij, of liever de bourgeoisie, het overlijden van haar mensen meedeelde door middel van *doodkaarten*, of liever cartes de décès, want niemand dacht eraan voor die mededeling het Vlaams te gebruiken.

Het is ongelooflijk hoe talrijk en hoe verscheiden die gelegenheidsdrukwerkjes wel waren. In het algemeen drukte men ze op een stevige, bijna witte papiersoort. Slechts uitzonderlijk werden ze uitgevoerd op zg. porseleinpapier of op een extra glanzend materiaal. Men kwam er tegen van alle mogelijke formaten : van zeer grote tot zeer kleine; het gros uitgevoerd in wit-zwarte druk, enkele met zilveren of gouden opdruk. Het ene stel al wat naargeestiger, somberder dan het andere. Bepaald mooie naast aartslelijke. Kortom er was voor elk wat wils. (8) Hoe verscheiden die hoop kaarten ook moge geweest zijn, de Société vond er haar gading niet in, wat zeggen wil dat ze zich vast voornam haar *eigen* kaarten te laten maken, kaarten die onvoorwaardelijk moesten uitblinken door hun originaliteit, door hun *eigen*-aard.

Aldus was reeds besloten op de dag dat de broeders hun maatschappij boven de doopvont hielden (25 juli 1841).

Ze lieten er dan ook geen gras over groeien en trokken gezwind naar de Zandberg waar in nr. 12 de knappe steendrukker L. Defferrez (werkte van 1838 tot 1875) woonde om bij hem een kaart te bestellen zo uitzonderlijk treffend, zo uitzonderlijk veelzeggend, zo zinvol, zo Napoleon-vleiend, dat, ware het mogelijk geweest, de keizer daardoor van zijn stuk zou geraakt zijn.

Defferrez was nog volop aan het tekenen en graveren van het bestelde drukwerk, toen een van de broeders, *Joseph Joubert*, zo tegendraad was op dat misplaatst moment ter ziel te gaan. Derhalve was het absoluut uitgesloten zijn overlijden (23 sept.) aan de hand van de in de

maak zijnde Napoleonistische kaart wereldkundig te maken. Wat restte de brave mensen anders dan, van de nood een deug makend, beroep te doen op die burgerlijke, ordinaire, banale drukwerken, waarover we het zopas hadden ? En waarvoor de gewezen vechtersbazen parmantig de militaire neus optrokken.

Pas een maand daarop kwamen de eerste doodkaarten (*cartes mortuaires* noemde men ze op zijn Frans-met-haar-op), nl. op 21 nov. Precies op tijd om de begrafenis aan te kondigen van de op 19 nov. in de Bijloke overleden *J. F. Van Laerebeke*.

De kaart in kwestie die we gemakshalve

Model-A

zullen noemen, 16 cm x 19 cm, werd niet alleen door de twee boden aan de 300 en zoveel belanghebbenden op het schootje gebracht. Zo vrijgevig was de Société dat ze ook de lokale pers van de uitdeling liet profiteren. Dat waren : de *Gazette van Gent*, de *Vaderlander*, de *Journal des Flandres*, de *Organe des Flandres*, de *Mercure de Gand*, de *Messenger de Gand*, de *Nouvelliste de Gand*.

Vraag mij niet of die Napoleonistische litho's dikwijls een plaats gekregen hebben in die overwegend Franse bladen. Ik weet het niet. Veel-er vrees ik dat onze ijverige broeders zich niet erg te beloven zullen gehad hebben van het journalistisch volkje. In ieder geval heeft de zo gewenste samenwerking slechts luttele sporen achtergelaten.

Voor het drukken van de tekst (deze zal stereotiep zijn voor al de kaarten die de drukkerij zullen verlaten) werd beroep gedaan op Fr. J. H. Vanderhaeghe-Maya, een Napoleonist van het allereerste uur. En ook van het allerlaatste zoals we dat verder zullen zien.

De kaart in kwestie vermeldt de overlijdensdatum van de afgestorvene, zijn dienststaat; de dag en uur van de teraardebestelling "avec tous les honneurs prescrits par le Règlement".

Een door twee torens geflankeerde triomfboog, bekroond met een dubbel stel vlaggen, een affuit en een Napoleonssteek. Gans boven een vliegende arend een lauwerskrans meevoerend. Een duizend stralen uitzende zon opgeluisterd met een grote N en een keizerstroon. Onderaan een gezicht op Napoleons graf op St.-Helena. Treurwilgen. Links een kurassier. Rechts een grenadier. Tegen de torentjes geplakt twee omgekeerde toortsen, samen met een afgeknakte boomstam en een schedel; even zoveel zinnebeelden van de dood.

Model-B

Reeds het volgende jaar zegde men de Defferrez-kaart vaarwel. Dit af-

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE
des anciens Fidèles d'Armes de l'Empire
établie

GAND

MONSIEUR ET FRÈRE,

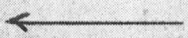
Le Conseil d'Administration a l'honneur de vous faire part de la mort de **JEAN VLIEGHE**, né à Ertvelde, le 6 mars 1786, décédé à Gand, le 24 avril 1853.

Entré au service le 4 novembre 1806, dans le 23ème régiment de Ligne, il a fait la campagne de 1807 en Allemagne, campagnes de 1808, 1809, 1810 et 1811 en Espagne.

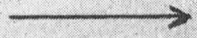
Blessé d'un coup de feu à la main droite (perte de deux doigts), Admis à la pension de retraite le 9 août 1811.

Son enterrement aura lieu avec tous les honneurs prescrits par le Règlement le Mardi 26 avril 1853, à 4 heures.

La réunion au Local de la Société à 3 1/2 heures précises.

22,5 cm

15,5 cm

DOODKAART Model-E (1851-185?).
Werk van Vanderhaeghe-Maya (G.U.B. G19642).

scheid gebeurde niet zozeer omdat de tot dusver gebruikte steen van zijn (harde) pluimen zou gelaten hebben, maar uitsluitend omdat de broeders nu eenmaal van een veranderingetje hielden.

In een minimum van tijd kwam de nieuwe steen gereed zodat een eerste portie passe-partout kon afgeleverd worden.

De Gentenaar Joseph Van Laere, 65 j., overleed op 23 augustus 1842. Daar zijn familie eraan hield dat hij kerkelijk begraven werd, was het vanzelfsprekend dat daarvan kennis gegeven werd. Van Laere was een stichtingslid van de vereniging. Dus zou men hem eens extra verwenen. "We beschikken nu toch toevallig over twee verschillende kaarten. Laten we eens echt genereus zijn en met de ene kaart de lijkdienst en met de andere de teraardebestelling aankondigen" spraken de bestuursleden en ze sloegen meteen de handen aan het werk.

Voor de dienst viel hun keuze op de *kaart-A* : "Vous êtes priés d'assister au service funéraire qui sera célébré Samedi 27 août 1842 à huit heures de matin à l'Eglise de St. Bavon".

Voor de begrafenis werd de nieuwbakken *kaart-B* bovengehaald. Deze is het werk van de zeer bekende vakkundige lithograaf P. Vande Steene van wie zoveel gelegenheidsdruksels zoveel portefeuilles van verzamelaars opvrolijken. Het ongewoon feit dat het drukwerk gedeponeerd werd laat veronderstellen dat Vande Steene niet alleen zorgde voor het gesteendrukte passe-partout maar eveneens voor de gedrukte tekst. Het lijkt mij overbodig lang bij de litho te blijven stilstaan. Een in ieder geval nieuw element in de compositie is de manier waarop de graficus de in het oog vallende lijst getekend heeft.

Massale bundels speren door even massale bladerenguirlandes aan elkaar verbonden, de ene zowel als de andere zwierig omwonden door linten waarop we de namen van de veldslagen lezen die de keizer min of meer gewonnen heeft. Vanzelfsprekend zult u de naam Waterloo op geen der linten aantreffen. Wel ontdekken we twee zittende arenden en op de achtergrond van het landschap een vliegende. Een detail : de *Société* is als bij toverslag een *Association* geworden.

Uit de meegedeelde dienststaat kunnen we opmaken wat voor een formidabele vechtjas Joseph wel geweest is : "Entré au service le 20 pluviöse V(9 jan. 1797) au 22e régiment de ligne. Il a fait les campagnes de l'an 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13. Blessé d'un coup de feu l'an VII. Rentré dans ses foyers le 10 mars 1806. Son enterrement...".

Model-C

De voorraad kaarten-B is nog niet uitgeput als op 11 febr. 1846 Théodore-François-Marie-Philippe Papeians de Morchoven (wat een naam !)

in de ouderdom van 53 jaar overleed. De ellenlange naam van de man verraadt reeds gulgaw dat we niet met de eerste de beste piot te maken hebben. Inderdaad, onze Théodore was nauwelijks 10 jaar oud toen hij deel mocht nemen aan de feestelijkheden ingericht ter gelegenheid van het bezoek dat Bonaparte en zijn vrouw Joséphine in juli 1803 aan de stad brachten. En toen er in 1837 stemmen opgingen om voor Lieven Bauwens een standbeeld op te richten, was hij een van de voornaamste petitionarissen. Helaas voor hem heeft hij die oprichting niet mogen beleven.

Iemand met zo'n welklinkende naam en zo'n merkwaardig verleden diende - dit oordeelden althans de oud-soldaten met de hand op het hart - met een splinternieuwe kaart bejegend te worden. Die kaart zou men evenwel niet gebruiken voor de uitnodiging tot de begrafenis, want de edelman werd bijgezet in de familiekerk (13) buiten de stad gelegen, een plechtigheid die uiteraard zonder de deelneming van de broeders plaats greep. Wel zou ze - de kaart - gebruikt worden voor de uitnodiging tot het bijwonen van de rouwmis. Om niet uit de gewoonte te gaan werd deze gelezen in de St.-Jacobskerk. Op zondag 1 maart te 11 uur. De talrijke deelnemers vergaderden in het lokaal van de maatschappij, te 10 uur, waarna ze stoetsgewijze naar de kerk trokken. Een curriculum vitae van Théodore en een boordevol gevulde dienststaat heeft men met de kaart niet kunnen meegeven. Zijn carrière begon hij aan de Parijse Militaire School. In 1812 (19 j.) was hij reeds onderluitenant. Vechten deed hij alleen maar een beetje in Duitsland waar Napoleon nogal wat klop kreeg. In 1814 was hij alweer bij moeder. Daar hij zijn volle bekomst had van het soldaatjesspel kostte het hem generlei moeite in het burgerleven te stappen. Zoals zoveel mensen uit zijn stand betoonde hij van meet af aan heel wat belangstelling voor alles wat met cultuur en kunst te maken had. Zoals zovelen bezat hij een rijk voorziene bibliotheek en een zg. kabinet van Natuurlijke Historie.

DOODKAART Model-F (185?-1867).

Een meer dan 200 % Napoleonist was beslist *Norbert Joseph Lateur-de-Blye*, die maar wilde sterven op de verjaardag van 's keizers overlijden : 5 mei (1867). Met een tijdsverschil van 46 jaar. Het kan niet anders of alle kaarten met het doodsbericht moeten verloren gegaan zijn want we vonden ze nergens vermeld. De kaart hiernaast lijkt ons zoveel te belangrijker omdat ze oproept tot het bijwonen van een zielmis die liefst *acht* weken daarop gelezen werd. Zoals naar gewoonte op een zondag in de St.-Jacobskerk.

Heel waarschijnlijk heeft de Société met de Lateur-kaart een punt gezet achter de lange rij doodkaarten. Weliswaar zijn er nog 2 Napoleonisten, Giseleire alias Geisleire en Doublet alias Doublé, die in dat jaar gestorven zijn maar die overlijdens zullen wel vóór de 5de mei plaats gegrepen hebben. (G.U.B. G19642).

SOCIÉTÉ PHILANTROPIQUE

des anciens Frères d'Armes de l'Empire
ÉTABLIE
A
G A N D .

MONSIEUR & FRÈRE.

*Vous êtes prié d'assister à la Messe qui sera célébrée,
le Dimanche 30 Juin 1867, à onze heures du matin,
dans l'Église paroissiale de S. Jacques, pour le repos
de l'âme de notre président*

NORBERT-JOSEPH LATEUR,

Né à Gand, le 11 Janvier 1790 et y décédé le 5 Mai 1867,
Entré au service dans la 72 Cohorte du 1 Ban, le 28
Avril 1812, devenu au 148 régiment de ligne, Caporal le
26 Mai 1812, Fourrier le 21 Juin 1812, présume prisonnier
à Lowenberg, le 28 Avril 1813, passé en qualité de Ser-
gent au 134 de ligne, le 8 Septembre 1813, prisonnier de
guerre, le 2 décembre 1813, Chevalier de la légion d'hon-
neur, le 18 Juin 1813, blessé à Hanau, le 23 Mai 1812
de 2 coups de lance. Rentré dans ses foyers en 1814.
La Réunion aura lieu au local ordinaire de nos séances,
à 10 1/2 heures du matin.

22 cm

N

15 cm

Hij verzamelde kruidboeken (herbariums) en hield zich bezig met er zelf samen te stellen. In een woord : een liefhebber van bloemen en planten. Niet te verwonderen trouwens dat hij op het einde van zijn leven voorzitter was van de in 1808 (Napoleontische tijd) opgerichte Koninklyke Maetschappy van Landbouw en Kruydkunde te Gend. Stond *kaart-A* op naam van Defferrez en *kaart-B* op die van Vande Steen vanaf *kaart-C* zal Vanderhaeghe-Maya zich met het graveren en drukken van de kaarten gelasten. Evenals Defferrez gebruikte hij een triomfboog als kader van zijn compositie waarbij ook hij dankbaar gebruik maakte van een waaier van zinnebeelden en andere voorstellingen : arenden, ketting en ordeteken van het Légion d'honneur, hermelijnen mantel, keizerskroon, Napoleónssteek, kurassiers, wapens, een mooi gezicht op het graf dat begroet wordt door officieren en soldaten.

Model-D

Kaart-C viel omtrent 1849 in ongenade. Zoals zoëven aangestipt was het broeder Vanderhaeghe-Maya die aangesproken werd om ervoor te zorgen dat een *kaart-D* feestelijk geboren werd. Ook hier waren het vooral oorlogssymbolen die de eerste viool speelden. In plaats van het graf ten tonele te voeren is het open lijkst met de dode keizer erin die de lithograaf als illustratie gekozen heeft. Voor mijn part een wansmakelijke voorstelling.

Model-E

De kaart dagtekent van 1851. De berg oorlogszinnebeelden die tot nog toe een eersteplanrol speelden hebben plaats gemaakt voor een veel rustiger toneeltje : Napoleon stelt nl. een keizerlijke garde (dus een echte grognard) voor aan een van zijn generaals. De invalide tegenover het drietal geplaatst lijkt als twee druppels water op de keizer : redingote, steek, houding van de linkerhand. De zin van het portret moet u aldus verwoorden : niettegenstaande de oorlog van de man een "pikkel" gemaakt heeft, blijft hij de keizer in zijn hart dragen. Zeer belangrijk is de afbeelding van een hoekje van het *Campo Santo* waar we bijna naast het praalgraf van Jan Frans Willems het monument van de Napoleonisten zien pronken. (zie verderop)

Model F

Wanneer *kaart-E* de plaats heeft moeten ruimen voor de laatste kaart in de reeks, weten we niet. Alleszins vóór 1862. De naam van de drukker mogen we blijkbaar niet kennen, doch elke twijfel is uitgesloten : we erkennen er de hand in van Vanderhaeghe-Maya. Alleen vernoe-

menswaard is het feit dat de tekenaar als voornaamste element van zijn compositie Napoleons graf in het Parijse Hôtel des Invalides uitgekozen heeft.

Op welk ogenblik de allerlaatste *kaart-F* uitgereikt werd weten we al evenmin. Dat gebeurde alleszins nà 1867.

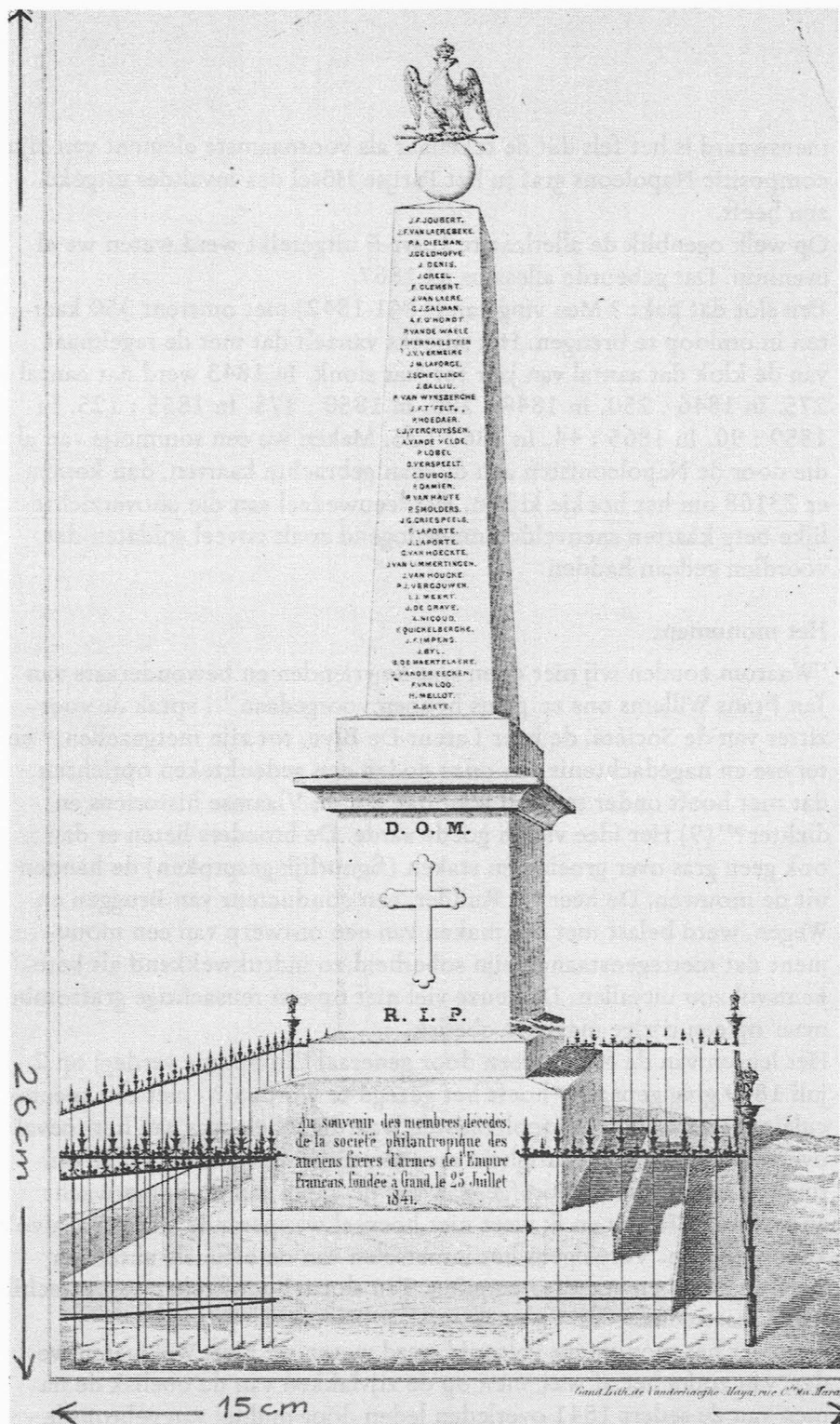
Een slot dat pakt ? Men ving aan (1841-1842) met omtrent 350 kaarten in omloop te brengen. Het spreekt vanzelf dat met de regelmaat van de klok dat aantal van jaar tot jaar slonk. In 1843 werd dat aantal 275. In 1846 : 250. In 1848 : 200. In 1850 : 175. In 1855 : 125. In 1859 : 90. In 1865 : 44. In 1867 : 35. Maken we een sommetje van al die door de Napoleonisten aan de man gebrachte kaarten, dan komen er 23168 om het hoekje kijken. Het leeuwedeel van die onoverzichtelijke berg kaarten sneuvelde onmeedogend zoals zoveel soldaten dat voordien gedaan hadden.

Het monument

“Waarom zouden wij niet doen wat de vrienden en bewonderaars van Jan Frans Willems ons zo pieus hebben voorgedaan” ? sprak de voorzitter van de Société, de heer Lateur-De Blye, tot zijn metgezellen, “en ter ere en nagedachtenis van *onze* doden een gedenkteken oprichten dat niet hoeft onder te doen voor dat van de Vlaamse historicus en dichter?” (9) Het idee viel in goede aarde. De broeders lieten er dan ook geen gras over groeien en staken (figuurlijk gesproken) de handen uit de mouwen. De heer De Rudder, een conducteur van Bruggen en Wegen, werd belast met het maken van een ontwerp van een monument dat niettegenstaande zijn soberheid zo indrukwekkend als betekenisvol zou uitvallen. De keuze viel niet op een reusachtige graftombe maar op een rijzige massieve obelisk.

Het leggen van de eerste steen door generaal Clump (zie verder) op 2 juli 1849 ging gepaard - hoeft het gezegd te worden ? - met een spectaculaire ceremonie, de Napoleonisten waardig. Niets was aan het toeval overgelaten om de plechtigheid met een uitzonderlijke luister te omringen : een optocht voorafgegaan van de kapel van de Burgerwacht alias Garde Civique en ik weet niet hoeveel wapperende vlaggen. Salvo's kanonschoten. Vervolgens het inmetselen van de officiële akte, een zilveren arend en een dito penning. Ten slotte het afsteken van verschillende feestredes.

Wanneer het monument voltooid werd weten we niet. Wel weten we dat, van zodra het af was, men op de zijvlakken van de obelisk de namen van de sedert 1841 overleden leden door middel van gebronsde ijzeren letters liet aanbrengen. De vraag of *al* de broeders gerechtigd

Een mooier en sympathieker geschenk dan de afbeelding van hun Monument had de Société bezwaarlijk aan de broeders niet kunnen aanbieden. Het is natuurlijk een litho van Vanderhaeghe-Maya. Op welk ogenblik men de op de hoeken van de afsluiting geposteerde beeldjes van de keizer vervangen heeft door evenveel lauwerkransen is moeilijk te zeggen. Mogelijk bij de (problematische restauratie van 1895. (Verz. V. W.).

waren op het monument vermeld te worden werd op de vergadering van 23 aug. bevestigend beantwoord. Meteen haastte men zich broeder Vanderhaeghe-Maya op te dragen van de stenen naald een litho te maken. Vanzelfsprekend om ze aan de leden aan te bieden. Van de 450 exemplaren waren er 350 die - natuurlijk - Frans spraken. Of de overblijvende 100 Vlaamse prenten ooit het daglicht gezien hebben ? Wat een vraag !

Naar gelang er nieuwe overlijdens te betreuren vielen belandden nieuwe reeksen ijzeren namen op een van de kanten van de steen : 122 volgens P. de Fourmestraux, maar er waren er stellig meer.

Helaas ! aan een kleinigheid hadden de goede lui niet gedacht, namelijk dat ijzer de laakbare gewoonte heeft nogal rap te gaan roesten. Met voor het Napoleonistisch gewrocht de gevolgen vandien : de ontarding van het metaal en de beschadiging van de hardsteen.

In 1895 had het gedenkteken zodanig van zijn pluimen gelaten dat Hermann van Duyse - kon de man vermoeden dat hij zo dicht bij genoemd gedenkteken zou begraven worden ? -, de toenmalige conservator van het Oudheidkundig Museum (op dat ogenblik in de Lange Steenstraat) het niet meer kon aanzien en kordaat in de pen kroop. In de Flandre Libérale van 19 juni brak hij in een ellenlang artikel een lange lans voor het restaureren van het stuk ellende : "Pour ma part je crois qu'il y a un intérêt historique et moral de conserver le monument. (...) Je vous adresse ces quelques lignes pour signaler à qui de droit l'état piteux du tombeau des Frères d'Armes de l'Empire. Il ne serait pas juste de dire que personne ne s'intéresse plus à ceux qui dorment (sic) sous la pyramide (resic) dont la pierre s'effrite et dont bientôt les noms se seront effacés".

Van Duyse preekte zoals te verwachten was in de Sint-Amandsbergse woestijn terwijl steen en ijzer volhardden in de boosheid en de onttafeling voortzetten.

Pas in 1933 zou men de handen uit de mouwen steken om het monument van top tot teen te vernieuwen. Die vernieuwing werd tot stand gebracht dank zij de nauwe samenwerking van de toenmalige Consul van Frankrijk, de heer P. de Fourmestraux met de "Section gantoise de la Société d'entr'aide de la Légion d'Honneur".

Wat de inscripties betreft - dit keer beitelde men ze in de steen - werd de volgorde van de namen nogal in acht genomen. Met de spelling ervan werd nu en dan een aardig loopje genomen. Aan het hoofd van de lijst pronkte natuurlijk de naam van de ons bekende Joseph Joubert. Aan het monument werden maar liefst 188 namen toevertrouwd, waaronder 25 van Membres d'Honneur. Dat waren niet zozeer de na-

men van authentieke oud-gedienden, maar veeleer van burgers die zich ten opzichte van de maatschappij als ware mecenaten verdienstelijk hadden gemaakt. Enkele onder hen mogen we beslist niet onvermeld laten.

Sommige mensen vertellen of - wat bedenkelijker is - schrijven dingen als dit : "Op twee stappen van Jan Frans Willems, die een overtuigd Organist (Orangist ?) en groot-Nederlander was, staat een hoge graf-naald met de adelaar van Napoleon ! Daar liggen, op een paar meter van de Vlaamse voorvechter, *een groot aantal officieren* van de Franse keizer : Vlamingen die in Napoleons leger dienst hadden genomen, er carrière hadden gemaakt, maar er ook waren gesneuveld".

Met zulk een informatie kunt u warempel alle kanten uit. Een paar vragen. Welke lading kan dat onschuldig woordje *daar* wel dekken ? Op twee stappen ? Is daar wel plaats voor de graven van een groot aantal officieren ? Of liggen ze wellicht onder de naald ? In een grote kelder nog groter dan de gewezen bisschoppelijke op het kerkhof van Maria-kerke ?

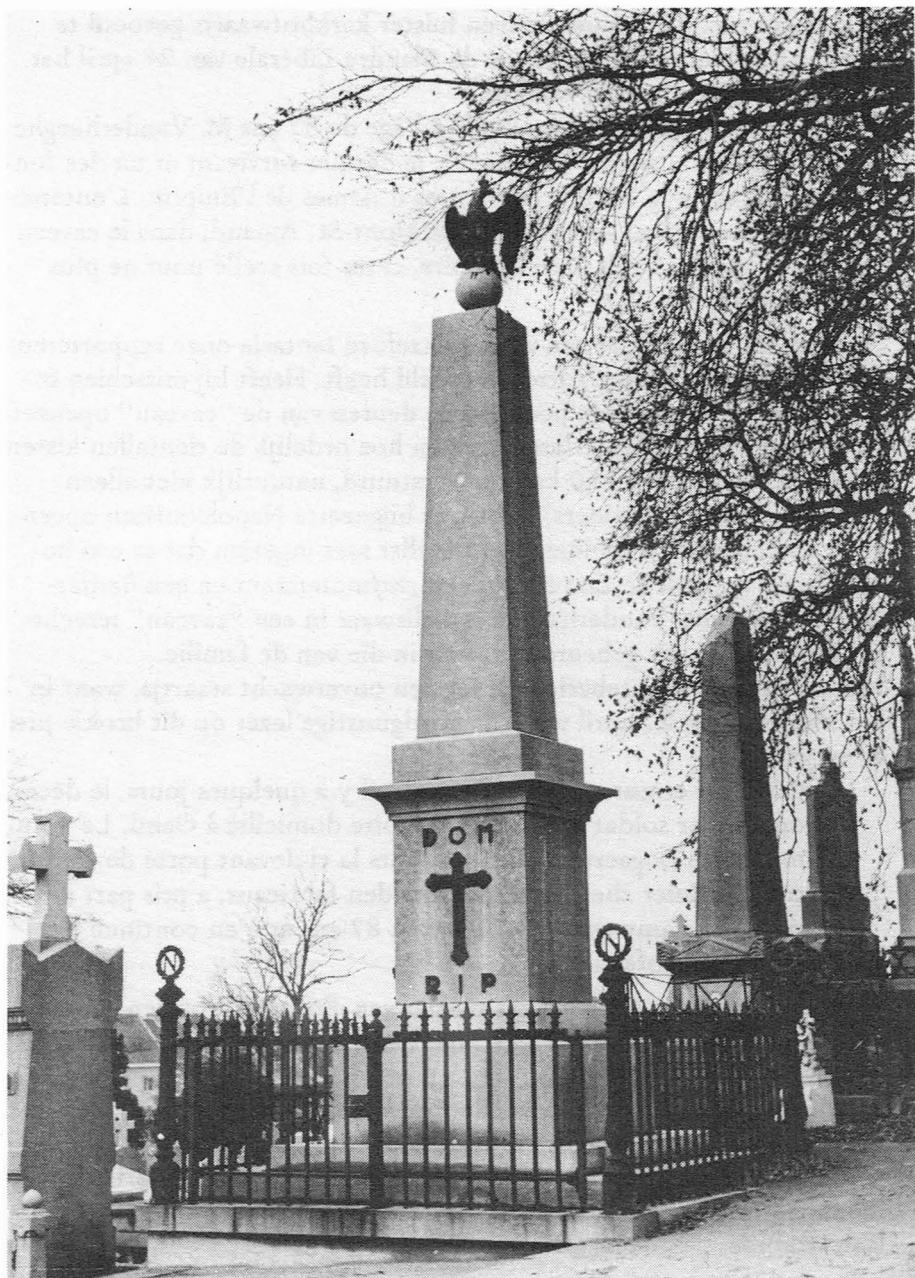
Aangezien geen enkel document gewag maakt van een kelder waarin al die dode officieren (en de soldaten dan ?) zouden geborgen zijn is er geen enkele reden die toelaat het tegenovergestelde aan te nemen. Neen, onder de obelisk rusten geen Napoleonisten !

Dat er officieren (en soldaten dan ?) gesneuveld zijn weet het kleinste kind u te vertellen. Doch te beweren dat dat sneuvelen *er* (daar = ter plaatse) gebeurde staat gelijk aan het spelen met een fantasietje. Zeggen dat de brave mensen dienden te wachten van 1814 of vroeger tot 1849 of later aler ze op het Campo Santo arriveerden ! Kom, kom. De waarheid is dat ze de dood ingegaan zijn ver, zeer ver van huis : ergens in Spanje (Saragossa ?), in Oostenrijk (Wagram ?), in Duitsland (Leipzig ?), in Rusland (Smolensk ?).

Het grapje dagtekent niet van vandaag. Reeds in 1867 deed het ongestoord de ronde, doch daarover vertellen we verder nog een en ander.

Vanderhaeghe-Maya

François-Joseph-Henri Vanderhaeghe, gehuwd met Joséphine Maya, drukte niet alleen een massa doodkaarten voor de Maatschappij; van zijn persen kwamen ook verschillende door de Napoleonisten bestelde nieuwjaarskaarten (o.a. van 1850, '52, '54, '59) en visitekaartjes (o.a. voor Norbert-Joseph Lateur-de-Blye : chevalier de la Légion d'Honneur. Gedecoreerd met de médaille de St. Hélène, overleed Vanderhaeghe te Gent op 23 april 1879. Hij kwam, gelukkig voor hem, veel jaren te laat om op zijn beurt met een doodkaart vereerd te worden; ergo om door

Op de voorgrond : het Monument der Napoleonisten. Let op de gekroonde arend en de ijzeren afsluiting versierd met 4 lauwerkransen met ingeschreven letter N. Achter het monument : het grafteken van De Weweirne. Let tevens op de beschadigde naald van De Weweirne's graf. (Foto uit de verzameling M. van Damme).

de Société met de voorgeschreven luister kerkhofwaarts gevoerd te worden. Ziehier in welker voege de Flandre Libérale van 24 april het overlijden wereldkundig maakte :

“Hier est mort en notre ville à l'âge de 82 ans M. Vanderhaeghe (sic)-Maya, ancien imprimeur, le dernier survivant et un des fondateurs de la Société des Frères d'Armes de l'Empire. L'enterrement aura lieu au cimetière de Mont-St. Amand, dans le caveau des anciens soldats de l'Empire, cette fois scellé pour ne plus s'ouvrir.”

Het spreekt vanzelf dat een al te grenzeloze fantasie onze rapporteren- de gazetschrijver lelijke parten gespeeld heeft. Heeft hij misschien in een kwade droom gezien hoe men de deuren van de “caveau” openzette om Jan en Alleman te laten ervaren hoe ordelijk de tientallen kisten (in 1850 werden nog 150 kaarten verstuurd, natuurlijk niet alleen maar nog levende broeders) van de er bijgezette Napoleonisten opeengestapeld stonden ? De man heeft beslist niet ingezien dat er een hemelsgroot verschil bestaat tussen een *grafmonument* en een *herdenkingsmonument*. Vanderhaeghe is weliswaar in een “caveau” terechtgekomen, maar dat gebeurde prompt in die van de familie.

Het aangehaald krantebericht kreeg een onverwacht staartje, want in het nummer van 27 april werd de goedgunstige lezer op dit brokje proza vergast :

C'est par erreur que l'on signalait, il y a quelques jours, le décès du dernier soldat du Premier Empire domicilié à Gand. Le nommé Pierre Bogaerts demeurant hors la ci-devant porte de Courtrai, jardinier chez M. Vanderheyden fabricant, a pris part à plusieurs campagnes. Il est âgé de 87 ans et n'en continue pas moins sa profession.

Werd de grafkelder (?) voor het plezier van Bogaerts nog een geopend en nog eens verzegeld ? Ik steek mijn hand in het vuur dat het niet gebeurde.

Vanderhaeghe moet een verwoede Fransgezinde geweest zijn want in tegenstelling met de Flandre rept de Gazette van Gent met geen gebenedijd woord over 's mans dood. Alleen vinden we in de rubriek Overlijdens vermeld dat hij aan de op dat ogenblik nog piepjonge Leopoldlaan woonde.

J. J. De Weweirne

In de schaduw van de Napoleonistische naald prijkt een andere van heel wat bescheidener allure. We staan voor het grafteken van Joseph Josse De Weweirne in leven “verwer van zyde en andere stoffen” en

woonachtig aan het Huidenvetterken nr. 1. Hij werd geboren te Gent op 10 dec. 1787 en overleed er op 24 juni 1866.

Ofschoon hij een van de voornaamste stichtingsleden van de Société was - hij bekleedde nl. de functie van bewaarder van de zegels en het archief - had zijn begrafenis plaats zonder dat deze aangekondigd werd door middel van een kaart. Bovendien kreeg zijn naam geen plaatsje op het herdenkingsmonument. De toekenning van die tweevoudige eer had hij nochtans dubbel en dik verdiend. Op 20-jarige leeftijd nam hij in het Frans leger dienst als jager van de Keizerlijke Garde. Reeds het volgende jaar (1808) ontmoeten we hem in Spanje waar hij deel neemt aan een belangrijke hoewel kortstondige campagne. Hij maakt het oproer mee die op 2 mei Madrid in rep en roer zet. Overal waar gevochten werd was Joseph present : bij de inneming van Somosierra (30 nov. 1808); bij de overtocht van de Montserrat geleid door de keizer zelf (8 dec.).

Ook in Oostenrijk en Duitsland was onze Gentenaar bedrijvig. Of hij nog andere oorlogsfeiten op zijn kerfstok had, weten we niet : alleszins was hij van de partij toen Napoleon zich van Regensburg (begin mei 09) meester maakte.

Dat De Weweirne onder zijn stenen naald begraven ligt staat als een paal boven water. Wat we grif moeten toegeven is dat ze wonderwel weer en ontij flink getrotseerd heeft. Men zou het haar niet aanzien dat ze hier wel geteld al 113 jaar staat te pronken. Een ernstig ongeluk overkwam haar echter vele jaren geleden : zoals de foto duidelijk laat zien verloor ze toen met haar puntige kop de arend die haar zolang bekroonde. Nu ligt de edele vogel eenzaam en onteerd aan haar voet wetend dat hij nooit ofte nimmer zijn rechtmatige en voorbestemde plaats hoog in de lucht zal mogen innemen.

Generaal Van Remoortere

Op enkele passen afstand van de twee obeliskten rijst een derde monument uit de grond : een arduinen ronde zuil rustend op een vierkantig basement en bekroond met een dito eveneens vierkantige impostplaat en een dito kruis. Waarom de steenkapper, natuurlijk op verzoek van de opdrachtgevers, de keizerlijke arend door het goddelijk kruis vervangen heeft is gemakkelijk te raden : hij heeft namelijk het zekere voor het onzekere verkozen.

De vier zijvlakken van het basement zijn versierd met frontons, de hoeken ervan met zittende arenden. Het fronton van de voorkant is volledig ingenomen door een halfverheven beeldhouwwerk : een ons onbekend wapenschild met een helm als dekking, gehouden door twee klim-

Grafteken en kelder van de familie van Remoortere. Op de achtergrond is een hoek van de afsluiting van het Monument der Napoleonisten zichtbaar. (Foto V. W.)

mende leeuwen. De achterzijde van het basement draagt een tekst die met de beste wil van de wereld niet kan ontcijferd worden (campagnes ...). In de goede oude tijd waren in de zuil de namen gegrift van een zeker aantal veldslagen waaraan de ter plaatse begravenen deelgenomen heeft. Slechts de laatste naam is nog leesbaar : Leipzig. Het aanstippen waard : die namen zijn, of liever waren, van boven naar onder kurketrekkersgewijze aangebracht. Dat de steenhouwer zich laten inspireren heeft door de versiering van de beruchte Colonne Vendôme (Parijs) waar een lange resem Napoleontische overwinningen eveneens kurketrekkersgewijze, doch ditmaal van onder naar boven, voorgesteld zijn. De man die onder dit alleszins slank monument neergelegd werd, is bij manier van spreken geen simpele piot geweest. Dat hoef ik u niet te zweren.

Alhoewel het hoe dan ook indrukwekkend grafmonument zoals reeds gezegd grondig verweerd is, rest er van de in de steen gegrifte letters toch nog genoeg over om te vernemen dat we voor het praalgraf staan van *Charles-Antoine Van Remoortere*.

Het loont beslist de moeite met de man kennis te maken. Geboortig van Sint-Niklaas stapte hij op 18 nov. 1805 in het keizerlijk leger in de hoedanigheid van simpele bereden jager. Reeds op 10 maart 1806 verwierf hij de graad van brigadier. Stond het in de sterren geschreven dat de jonge kerel het als krijgsman ver zou schoppen ? Wellicht wel want op 15 juli 1807 werd hij tot onderluitenant gesternd. Een keizerlijk decreet van 21 juli 1807 maakt er een luitenant van; een ander decreet (6 april 1812) een kapitein. Al die bevorderingen had hij klaarblijkelijk van 1806 tot 1814 op het slagveld weggekaapt. In laatstgenoemd jaar gebeurde er evenwel iets met de ongetwijfeld schrandere officier dat ik niet begrijpen kan. U evenmin denk ik. Want nauwelijks eervol ontslagen "du service de France" (3 sept. 1814) - op dat ogenblik was Napoleon vlijtig bezig zijn ontvluchting van het eiland Elba voor te bereiden - of onze luitenant begon gezwind te stappen achter het krijgsvaandel van koning Willem I. Dat gebeurde op 11 nov. 1814. Zijn Majesteit moet Van Remoortere's daden gewaardeerd hebben want op 25 okt. 1824 verleende hij hem de graad van majoor. In 1830 na van de Belgische patriotten klopp gekregen te hebben herhaalde hij wat hij in 1814 gedaan had : hij nam eervol ontslag uit Willems leger om... kunt u het niet raden ? - zijn geluk te gaan beproeven bij de mannen van het Voorlopig Bewind (5 nov. 1830). Nog vóór het Bewind in de gelegenheid gesteld werd Leopold op de troon te installeren, werd hij met de graad van kolonel-commandant aan het hoofd geplaatst van het eerste regiment bereden jagers (23 juni 1831). Precies 10 jaar daarop werd hij door Leopold beloond : bij koninklijk besluit van 9

april 1841 werd hij tot generaal-majoor gebombardeerd. Op 15 aug. 1847 na een zeer wisselvallige 42-jarige loopbaan bewandeld te hebben machtigde de koning hem met pensioen te gaan.

Als het allemaal van A tot Z waar is wat van de man verteld wordt mocht onze Franse-Hollandse-Belgische officier er prat op gaan veel uurtjes op het slagveld doorgebracht te hebben; dikwijls gewond te zijn geweest (een sabelhouw, een lanssteek, een kogelwond); met een lange resem eretekens overladen te zijn geweest : Officier van het Légion d'Honneur (Nap.); ridderorde van koning Willem I; commandeur van de Leopoldorde.

Op dinsdag 22 maart 1853 bewezen autoriteiten, collega's en vrienden hem op het Campo Santo de laatste eer.

Generaal Clump

Van Remoortere is niet de enige Belg geweest die in 3 verschillende schuifjes zo'n schitterende en "eervolle" carrière gemaakt heeft in de wereld van schieten en slaan.

Ignace-Joseph Clump heeft eerstgenoemde in die wereld van schieten en slaan ruimschoots geëvenaard om niet te zeggen dat hij hem met op zijn minst drie lengten gevloerd heeft.

De man is voor ons geen onbekende aangezien we hem de eerste steen zien leggen hebben van het Monument (2 juli 1849).

Hij werd geboren te Bergen (Mons) op 12 nov. 1781 en overleed te Gent op 20 sept. 1855. We weten niet of hij op het Campo Santo begraven werd, maar dat zal wel het geval zijn.

Amper 17 jaar oud stapte hij in het Frans leger, met name in het 24ste regiment linietroepen. Korporaal gebombardeerd in 1801. Sergeant in 1802. Sergeant-majoor in 1803. Van ladder klimmen gesproken !

Op 30 nov. 1808 werd hij bevorderd tot onderluitenant. Het jaar daarop tot luitenant. Adjudant-majoor op 3 juli van hetzelfde jaar. Kapitein-adjudant-majoor op 4 jan. 1811. Tot slot kapitein op 15 aug. 1812.

Onze kapitein zou zijn keizer trouw blijven dienen tot op het ogenblik dat Waterloo aan Napoleons militaire wandelingen een definitief einde stelde. Edoch de ondergang van de ene betekende nog niet de ondergang van de andere. Gelukkig zou Clump voorlopig niet zonder werk vallen want per expres ging hij zijn precieuzen diensten aan de koning der Nederlanden Willem I aanbieden. Dat gebeurde in 1815 direct na 's konings troonbestijging (16 maart). In het Nederlands leger schijnt hij wat minder haast gehad te hebben in het oprapen van sterren en strepen, want hij moest het jaar 1826 afwachten om de graad van ma-

Briefhoofd gebruikt door de Société Philantropique des anciens Frères d'armes de l'Empire Française in 1863. (ook gedrukt Vanderhaeghe-Maya)

jaar te verwerven.

Nog hing de kruitdamp teweeggebracht door de patriotten gedurende de Septemberdagen als Clump het commando krijgt over het 4de regiment linietroepen. Op 15 okt. 1830 met de graad van luitenant-kolonel. Meteen is de start gegeven voor een hernieuwde klimpartij. Kolonel. Generaal-majoor. Divisie-generaal. Van simpele soldaat tot divisie-generaal : ge kunt uw stiel of ge kunt hem niet !

Dat hij op 11 aug. 1847 gepensioneerd werd wil nog niet zeggen dat hij zijn leven in ledigheid zou beëindigen want zonder tijd te verliezen stapte hij over naar de "Garde Civique de Gand". Niet als "chasseke" welteverstaan, maar als "Général Commandant Supérieur. Zonder onderbreking van 1799 tot 1815) nam hij aan al Napoleons campagnes deel : Frankrijk, Italië, de Atlantische kust, Duitsland, Portugal, Rusland. Ook de bloedige Slag bij Leipzig (16-19 okt. 1813) maakte hij mee. (Volkenslag genoemd omdat Oostenrijkers, Pruisen, Russen en Zweden eraan deelnamen.)

Al de decoraties opsommen die zijn borst bij zo menige gelegenheid versierden zullen we best niet doen. Neem gerust aan dat ze talrijk waren : van de Franse Ridderorde van het Légion d'Honneur (1 okt. 1807) tot de Belgische van Commandeur de l'Ordre Léopold (12 aug. 1847). Veertig jaar verzamelen aan één stuk.

Wilt u een bijna tastbaar bewijs in welke mate Clump door de broeders gewaardeerd en geëerd werd ?

Op 3 van de 4 zijvlakken van het Monument staan de namen vermeld van een paar ereleden van de Maatschappij. Op zijde Nr. 1 prijken die van E. Bauwens (majoor); A.E.G. Spanoghe (notaris Pouillemerct 9); J.A. Baron Heyndrycx; G. de la Ketulle, F.J. Saubert; F. Waedemont; Van de Capelle; L. Denys; Heybrouck; J. Conte; Ch. Dubois.

Op zijde Nr. 2 zijn klaarblijkelijk de namen van de elite bijeengebracht : J. Papeians (voornoemd); G.A. Van Remoortere (voornoemd); L. Van de Poele (generaal-majoor); J.B. Dollyn Dufresnil (generaal-majoor); F. Geerinckx (kolonel); J. Parasio (kap.); E. Van de Poele (notaris Burgstraat 46); Ch. Martens; G. Mechelynck; Raepsaet; L.J. Savat; H. Carl; J. Magnée; Guelduve.

Op zijde Nr. 3 is slechts één enkele naam in de steen gekapt, die van J.F. Clump / Lieutenant-Général / Commandeur de la Légion d'Honneur / et de l'Ordre Léopold / né à Mons la 12 sept. (in plaats van nov.) 1791 (in plaats van 1781) / et décédé le 20 sept. 1855.

We weten niet (op het Gemeentehuis wellicht wel) op wel kerkhof Clump begraven werd. Dat zal voorzeker op het Campo Santo geweest zijn.

Mogen we ons verhaal besluiten met het neerpennen van een aforisme? Wie over Baekelandt of Jan de Lichte schrijft, is daarom nog geen bandiet. Wie het leven beschrijft van Australische of Afrikaanse kannibalen, nog geen menseneter. Wie iets weet te vertellen over ontuchtige bedrijven, nog geen hoerenwaard. Wie Napoleon en wat met de man verband houdt behandelt, nog geen Fransdolle mensenslachter.

M. VAN WESEMAEL

NOTEN

1. *Robespierre*, genaamd De Bloedige : dictator en tiran, onthoofd op 10 dec. 1794 / *Tiberius* : Romeins keizer die ontelbare moorden op zijn geweten had / *Nero* : Romeins keizer die niet alleen massa's kristenen maar ook zijn moeder deed ombrengen.
2. Grognard : eretitel gegeven aan de keizerlijke Garde; wederrechtelijk toegeëigend door andere soldaten.
3. Vanderhaeghe : niet te verwarren met de Vanderhaeghens, zeer bekende Gentse drukkersfamilie.
4. Flora : ruime zaal gelegen aan de Holstraat, thans een schoolgebouw. Werd lang gebruikt om er de Floraliën in te houden. Destijds zeer bezochte danszaal. Een van de eerste wijkbioscopen van de stad.
5. Kieckepeest : J.J. Kieckepeest, 1773-1837, volkstype Kiekenpoot genoemd. Een onverbeterlijke fantast die overliep van domme maar ook wel van verstandige projecten. Zie G.T. IV blz. 91 e.v.
6. Zie M. Steels, *Geschiedenis van het Stedelijk Onderwijs te Gent 1828-1914*, blz. 136.
7. Zie M. v. M. : *Mijmering rond een vergeelde nieuwjaarskaart, Palmarès*, april 1971, blz. 10 met een afbeelding van het portret.
8. Zie M. v. W. : *Romantische Doodkaarten, Ons Heem*, 1972, blz. 189-201.
9. Jan Frans Willems (11 maart 1793 - 24 juni 1846) is de eerste geweest te wiens ere en nagedachtenis op het Campo Santo een herinneringsmonument opgericht werd. De inhuldiging greep plaats op 26 juni 1848, dus precies 2 jaar en 2 dagen na zijn overlijden, onder een ontelbare toeloop van een geestdriftige menigte.

BIBLIOGRAFIE

1. Archief van de "Société philanthropique...", Stadsarchief, Gent, M 30¹ (a-g)
2. P. de Fourmestraux, *Les Napoléonistes*, Bruxelles, z.d.
3. F. Bernaert, *Fastes militaires des Belges au Service de la France*.
4. J. Berte, *Histoire de la Société philanthropique...*
5. Pr. Claeys, *Gantois ayant servi comme officiers dans l'Armée française sous la République, le Consulat et l'Empire, 1792-1815, La Flandre Libérale, 25-04-1898*.

6. Pr. Claeys, Les anciens Frères d'Armes de l'Empire français, La Flandre Libérale, 14-02-1899.
7. H. van Duyse, Le Monument napoléonien à Mont-Saint-Amand, La Flandre Libérale, 19-06-1895.
8. P. Kluyskens, Gent en Napoleon, De Gentenaar, 18-08-1969 / 25-08-1969 / 01-09-1969
9. P. Kluyskens, De Napoleonisten te Gent, ?
10. L(ouis) M(aeterlinck) Les Napoléonistes gantois, La Flandre Libérale, 18-02-1905
11. G. van Severen, Le Mémorial de Charles Blomme, chirurgien-major des Armées françaises, La Flandre Libérale, van 21-10-1960 tot 11-11-1960.
12. A. van Werveke, De Militieloting, Vooruit, 16-11-1925.
13. A. van Werveke, De Napoleonisten, Vooruit, 31-05-1925.
14. M. van Wesemael, A propos van Marie Schellinck, G. T., 1977, blz. 220.
15. E. T., De Oud-wapenbroeders van het Keizerrijk, G. T., 1977, blz. 123-124.
16. Broederlyk en menschlievend Genootschap der Oud-gediende Wapenbroeders van het Fransch Keyzerryk, Gazette van Gent, 19-11-1841.

BIBLIOGRAFIE

HET BIJLOKEHOSPITAAL

Een paar maanden geleden werd de Gentse geschiedkundige bibliotheek een merkwaardig boek rijker : *Een middeleeuws Abdijhospitaal: de oude Bijloke*. De ondertitel luidt : *Gentse Hospitalen en Ziekenverzorging, 1146-1797*, door Alfred van heddeghem. Het werd uitgegeven door C. de Vries-Brouwers, Antwerpen-Amsterdam. Het telt 324 blz. en is overvloedig geïllustreerd. Het heeft een groene vollinnen band beschermd door een met een mooie afbeelding versierde stofomslag. Prof. Dr. A. Evrard schreef er een gepaste inleiding voor.

Om het met een gemeenplaats uit te drukken komt Van heddeghems studie een bestaande leemte aanvullen. Of hij daartoe de aangewezen man is ? Het antwoord staat gedrukt op de binnenzijde van de omslag : "Uit zichzelf al een vorsersnatuur was hij ook door de aard van zijn beroep uitstekend geplaatst om de geschiedschrijving van de oude Bijloke te Gent op zich te nemen : tijdens zijn lange loopbaan bekleedde hij namelijk de vertrouwensfunctie van ontvanger bij de Commissie van Openbare Onderstand van Gent".

Van de 5 hoofdstukken waarin het werk verdeeld is behandelt het eer-

ste de avontuurlijke geschiedenis van de Gentse godshuizen met uitzondering van het Bijlokehospitaal. Aldus maken we kennis met de O.L.V. lazare (de verzamelplaats voor melaatsen of leprozen); het St.-Janshospitaal (asiel voor zwakzinnigen); de hospitalen afhankelijk van de St.-Pieters- en de St.-Baafsabdijen; de privé-godshuizen. Ons wordt niet alleen een massa informatie verstrekt betreffende de stichting en de functie van de inrichtingen, maar tevens over de omgang met de patiënten, wat heel belangrijk is.

Het 2de hoofdstuk is volledig gewijd aan het Bijlokehospitaal. Het spreekt vanzelf dat de auteur de uiteraard omvangrijke materie vanuit alle hoeken bekijkt. Voetje voor voetje volgen we dan ook de bouwgeschiedenis van de abdij. De (nog bestaande, unieke) ziekenzaal en kapel worden natuurlijk tot in het minste detail beschreven. Dat in geen mindere mate het accent gelegd wordt op het dagelijks gebeuren in zo'n belangrijke stichting, vraagt geen betoog. Vandaar dat de auteur al wie komen en gaan aan het woord laat komen : de barbiers - chirurgijns en dokters, de apothekers en de kwakzalvers. Ook de zieken belast met een waaier van problemen, vooral wat hun verzorging (of wat we daaronder mogen verstaan) betreft doen ook hun duitje in het zakje. Bovendien komen nog heel wat andere aspecten van de specifiek hospitaalse bedrijvigheden aan bod. Ik denk in dit verband aan de chirurgijns-gilden, aan het Collegium Medicum, een door de wet erkende artsenkamer, die we in zekere zin mogen aanzien als de bleke voorloper van de tegenwoordig bestaande Orde, en aan de ermee in verband staande wetgeving.

Menige bladzijde wijdt de auteur aan de geneeskundige diensten aan de patiënten verstrekt. Wat we betreffende de taken van het medisch personeel vernemen is niet zo maar op een rijtje te zetten. Dat we met de talrijke vreemde gastspecialisten die in het hospitaal kwamen demonstrieren, geconfronteerd worden, verhoogt in geen geringe mate onze nieuwsgierigheid.

In het derde hoofdstuk leidt onze onvermoeibare cicerone ons rond in de bekende en minder bekende hoeken en kanten van de abdij; daar waar talloze generaties zusters hun leven doorgebracht hebben. Meteen komen we ongemerkt terecht waar men ruim een eeuw geleden een onnoemelijke schat van geschiedkundige voorwerpen en documenten letterlijk opeengestapeld heeft. Van de gelegenheid maakt de man gebruik om de lezer te vergasten op een talrijk stel afbeeldingen. Afbeeldingen van plaatsen die elke rasechte Gentenaar goed vertrouwd zijn. Een veeleer terra incognita betreden we weliswaar zonder door de zusters uitgenodigd te zijn, om met hun huidige woonst kennis te maken. Ook hun meer wereldlijke bezigheden - economische en financiële -

worden in geuren en kleuren in een volgend hoofdstuk behandeld. Dingen bepaald het lezen waard. Om te eindigen schetst de auteur in een paar bladzijden het laatste schuifje van de lange Bijlokegeschiedenis : de 19de-eeuwse.

Het is altijd een aangename en vooral gemakkelijke taak een boek te kunnen recenseren waarover niets anders dan goeds kan gezegd worden. Van Van heddeghems werk - als ik mij niet vergis is het een eerste-ling - verdient onvoorwaardelijk gelauwerd te worden. Inderdaad brengt de auteur ons een volwaardige, vlot en zeer onderhoudend geschreven studie. Hij verstaat de kunst de belangstelling van de lezer voor elk onderdeel van het verhaal gaande te houden. Menige bladzijde leest u trouwens als een boeiende roman. Wat als een pluspunt mag genoteerd worden : de letterzetter heeft zijn duiveltjes geen kans gegeven wat roet in het gedrukt eten te komen gooien. Prima is de materiële afwerking van het boek : mooi glanzend papier, de leesbaarheid bevorderende letter en bladspiegel. Uit alles blijkt hoe grondig de auteur zich gedocumenteerd heeft en hoe ontelbaar de bronnen zijn waaruit hij zonder mate putte. En wat de verluchting van het boek betreft mag getuigd worden dat zowel de kwaliteit als de kwantiteit betreft ze tien op tien verdienen.

De regels die nu volgen dienen geenszins als afbrekende kritiek bestempeld te worden. Ze moeten alleen maar beschouwd worden als een goedbedoelde tip waarvan de auteur bij het voorbereiden van een tweede druk van zijn boek gebruik kan maken.

Noch in de Algemene literatuuropgave, noch in de lijst van bibliografische verwijzingen hengelden we vruchteloos naar de titels van twee nochtans kapitale werken die dezelfde hospitaal-materie behandelen en die we graag hadden vermeld gezien : *Dr. L. Elaut, Het Leven van de Gentse Ziekenhuizen vanaf hun ontstaan tot op heden, Gent-Antwerpen-Brussel-Leuven, 1976* en de tweedelige *Katalogoog van de Tentoonstelling* die te Brugge gehouden werd van 5 juni-31 augustus 1976 : *Sint-Janshospitaal 1188-1976*; op alle gebied, niet in het minst wegens zijn schitterende illustraties een prachtboek, de ontelbare zet- en andere fouten niet te na gesproken.

Wat we in Van heddeghems werk eveneens node missen is een gedetailleerde plattegrond van de behandelde site waarop zowel het nieuw klooster als de oude abdij zouden getekend zijn.

Ten slotte willen we erop wijzen dat een boek als dat van Van heddeghem ten zeerste zou gediend zijn ware er een index van persoonsnamen aan toegevoegd; voor de auteur weliswaar een enorme karwei, voor de lezer een noodzakelijk instrument.

Geen tekortkoming maar veeleer een niet weg te wuiven bezwaar is gelegen in de prijs die in de boekhandel dient neergeteld te worden. 1500 F. Op het eerste gezicht een ferme poot geld die wellicht niet door iedereen kan besteed worden alhoewel de waar meer, veel meer dan zijn prijs waard is. Het is alleen maar te hopen dat dit spelbrekend euvel weggewuifd wordt door de door het Ministerie gesubsidieerde openbare Stads- en gemeentebibliotheken zodat DE OUDE BIJLOKE in eenieders handen kan terecht komen.

M. v. W.

2. Frans Verstraeten : De Gentse Sint-Jakobsparochie.

Deel II. Zestiende en zeventiende eeuw. Het is onmogelijk deze 694 bladzijden tellende studie samen te vatten. Enkel de titels van de drie hoofdstukken : de zestiende eeuw (tot de Beeldenstorm), de godsdiensttroebelen (1566-1584), de grote herstelperiode. Zeer grondige studie, die een volledig beeld geeft van het leven in de Sint-Jakobsparochie. Een voorbeeld van de rijke inhoud : "Alhoewel de Broederschap van de Allerheiligste Drievuldigheid slechts in 1641, dus eerder laat, werd opgericht en een relatief kort bestaan kende, mag zij toch als de meest vitale en invloedrijkste konfrerie worden beschouwd, die op de St.-Jakobsparochie heeft bestaan". In de rekeningen en het resolutieboek van de broederschap, worden tussen 1641 en 1699, met name 20 verlorene slaven vermeld, 83 andere worden naamloos geboekt en verder wordt nog zesmaal gesproken van een groep of van "enkele" slaven. Het aantal slaven dat in die periode naar Gent werd gebracht mag dus worden geschat op ongeveer 120 en zeker een tiental hiervan werden volledig vrijgekocht op kosten van de Gentse broederschap. In de XVIIe eeuw zullen minstens nog een 200-tal slaven met grote plechtigheid te Gent worden ingehaald" (Bedoeld worden personen, meestal zeelui of onfortuinlijke reizigers, wier schip in de Middellandse zee door moslimpiraten was gekaapt). Deze degelijke, zeer grondige studie is de vrucht van duizenden uren geduldig zoeken. We houden er dan ook aan Z.E.H. Verstraeten te danken en te feliciteren om dit prachtig en waardevol werk.

3. Tentoonstelling Corneel Heymans.

(Sint-Amanduskapel, november 1978) Biografie van de Nobelprijswinnaar Corneel Heymans en kataloog van de tentoonstelling.

4. De Oost-Oudburg. Jaarboek 1978.

Het Jaarboek van de heemkundige kring Oost-Oudburg bevat vier bijdragen : Herm. Balthazar en medewerkers : Sint-Amandsberg, grond-

lijnen voor een demografische, sociaal-economische en politieke geschiedenis-studie, die een model is voor de studie van de geschiedenis van een gemeente -, en verder Fr. Bruyneel : Administratieve kroniek van de gemeente Sint-Amandsberg, Jos Clauwaert belicht de figuur van de Karel Lybaert, die gedurende 35 jaar redacteur was van de kranten Het Fondsenblad en De Gentenaar F. Robbrecht bespreekt de zoogdieren te Destelbergen. Zeer interessant jaarboek.

5. HANDELINGEN DER MAATSCHAPPIJ voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent

Deel XXXII 1978. Het Jaarboek brengt ons zes bijdragen, alle in betrekking met Gent. Dr. R. Van Driessche behandelt grondig de bouw van de Sint-Pieterskerk te Gent en brengt ons wel de definitieve oplossing van de ontwerper van deze kerk. De bijdrage van J. Van Bockstaele draagt als titel "Wachtebeke in de tijd der grote ontginningen", ontginningen, waarbij de Gentse Sint-Pietersabdij en Sint-Baafsabdij een belangrijke rol hebben gespeeld. H. De Ridder-Symoens brengt ons het eerste deel van haar studie van de Gentenaar "Lieven van Pottelsberghe en het onderwijs te Gent in de 16° eeuw". Op 5 juli 1708 werd Gent bij verrassing door de Franse legers ingenomen. Op 13 december 1708 belegerde hertog Marlborough John Churchill onze stad en het Frans garnizoen tellende 14 000 man gaf zich over op 2 januari 1709. De gemakkelijke inname van Gent door de Franse troepen was mogelijk toe te schrijven aan verraad. Er werd begin 1709 een onderzoek ingesteld. In zijn bijdrage "Gedelegeerde rechters over de verrassing van Gent van 5 juli 1708" bestudeert A. Veenendaal het verloop van het onderzoek. M. Desittere vervolgt zijn Archeologische Kroniek, terwijl R. De Herdt in zijn artikel "Bibliografie van de geschiedenis van Gent 1977-1978" ons een overzicht geeft van de verschenen werken en bijdragen over Gent tijdens het verlopen jaar. Dit artikel vermeldt niet minder dan 122 werken en artikels over Gent. Jaarboek 1978 is opnieuw een prachtboek vol wetenschappelijk verantwoorde en boeiende lectuur. (Lidmaatschap 300 fr. Maatschappij Gesch. en Oudh. Gent 000-0370680-43, Blandijnberg 2 Gent).

VRAAG EN ANTWOORD

Vraag 85 : Wie kan voor de illustratie van een artikel aan de redactie een prentkaart of foto bezorgen van het Brughuizeken en de Drongen-

sesteenweg ? De documenten worden binnen de veertien dagen terugbezorgd. (documenten van voor 1940)

Vraag 86 : De Heer Lode Hoste, Schaverdijnstraat 28, 9000 Gent werkt aan een geschiedenis van de Gentse stadstrams. Hem interesseren o.m. de anekdoten, die hierover bekend zijn. Stuur ze aan voornoemd adres. Bij voorbaat dank.

AANVULLENDE LEDENLIJST

- 1422. Van Huffel J. Groot-Brittanniëlaan 57 9000 Gent
- 1423. Hostyn N. Kortrijksesteenweg 209/I 9000 Gent
- 1424. Pipyn A. Hoge Weg 153 9000 Gent
- 1425. Goethals F. Frère-Orbanlaan 209 9000 Gent
- 1426. Xaveriuscollege v.z.w. Collegebaan 36 2200 Borgerhout
- 1427. Debunderie W. Herfststraat 24 9000 Gent
- 1428. De Sweemer I. Hendrik Consciencestraat 14 9110 Sint-Amandsberg.
- 1429. Vandeweghe M. Vinkendal 10 9810 Drongen
- 1430. Mw Van Mol M. De Pintelaan 105 9000 Gent
- 1431. Mw Piton E. Tentoonstellingslaan 122 9000 Gent
- 1432. Rogiest W. Kweeperstraat 28 9030 Wondelgem
- 1433. Peereboom R. Coupure Rechts 128 bus 4 9000 Gent
- 1434. Tfelt Ramskapellelaan 33 9000 Gent
- 1435. Declerck A. Kineastlaan 61 9030 Wondelgem
- 1436. Mw Anthonis Ch. Perzikstraat 40 9000 Gent
- 1437. De Maertelaere M. Hooistraat 60 9210 Heusden
- 1438. Deproost F. Gentstraat 44 9110 Sint-Amandsberg
- 1439. De Groote R. Rijsenbergstraat 66 9000 Gent
- 1440. Baetslé A. Palinghuizen 113 9000 Gent
- 1441. Rijksnormaalschool K.L.Ledeganckstraat 8 9000 Gent
- 1442. Meyers Ch. Blauwstraat 18 9030 Wondelgem
- 1443. Vandekerkhove St. Rode Lijvekensstraat 16 9000 Gent
- 1444. Mw Godefroi R. Molenkouter 7 9841 Merendree
- 1445. Van de Voorde M. Meistraat 13D 9940 Sleidinge
- 1446. Bracke P.-A. Visserij 67 9000 Gent
- 1447. Rigaux G. Krijgslaan 184 9000 Gent
- 1448. Vanden Abeele Ch. Drabstraat 27 9000 Gent
- 1449. De Munter G. Dr. De Reusestraat 65 9110 Sint-Amandsberg
- 1450. Van Quickelberghe J. Jan Verspeyenstraat 5 9000 Gent

1451. Ramon R. Prins Albertstraat 50 9110 Sint-Amandsberg
1452. Bibliothèque des Facultés Universitaires Saint-Louis Boul. du
Jardin Botanique 43 1000 Bruxelles
1453. Crommelinck L. Meyerij 54 9241 Schelderode
1454. De Dapper Biezenstuk 99 9000 Gent
1455. Feys D. Muinkkaai 106 9000 Gent
1456. Mw Maes-Ver Eecke R. Azaleastraat 9 9910 Mariakerke
1457. Dr. Veys E. Klossestraat 20A 9710 Zwijnaarde
1458. Mej. Bytebier Y. Meersstraat 35 9000 Gent
1459. Mw Madou Ch.-Houtsaegeer Gaardeniersweg 77 9000 Gent
1460. Casteels B. Galgestraat 138 9030 Wondelgem
1461. Herbert A. Pres. F.D.Rooseveltlaan 310 9000 Gent
-

TE GENT

In de maand februari 1979 werd aan het geboortehuis van dr. Jan Oscar de Gruyter, gelegen in de Walpoortstraat naast de schouwburg Minard een gedenkplaat onthuld. Jan Oscar De Gruyter werd geboren te Gent op 10 maart 1885. Hij stichtte einde 1914 het Fronttoneel, dat in 1920 het Vlaamsch Volkstoneel werd. De Gruyter was de baanbreker voor de vernieuwing van het Nederlands toneel in Vlaanderen. Hij overleed te Nice op 27 februari 1929, nog geen 44 jaar oud. Zijn beeld prijkt in de hall van de Nederlandse schouwburg. Thans is er een De Gruyterstraat te Gentbrugge en te Gent.
